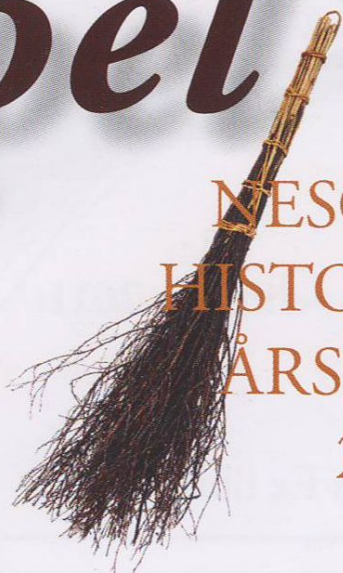




# Sopelimen

NESODDEN  
HISTORIELAGS  
ÅRSSKRIFT

2011



## Innhold «Sopelimen» 2011:

Sissel I. Bjerkelund:

*Om Nesodden bibliotek* ..... 3

Ann-Turi Ford/Espen Tjernshaugen:

*Fjellstrands fryktelige feriekoloni* ..... 16

Stein Turtumøygard:

*Spor i stein* ..... 22

Åste Eggen/Tore Granerud:

*Legesituasjonen på Nesodden i 1917* ..... 32

Harald Lorentzen:

*Et dåpsbarn med berømte faddere* ..... 34

Åste Eggen:

*På Nesodden og i verden* ..... 38

Cristian Sonefeldt:

*Om Bjønnsteinen* ..... 44



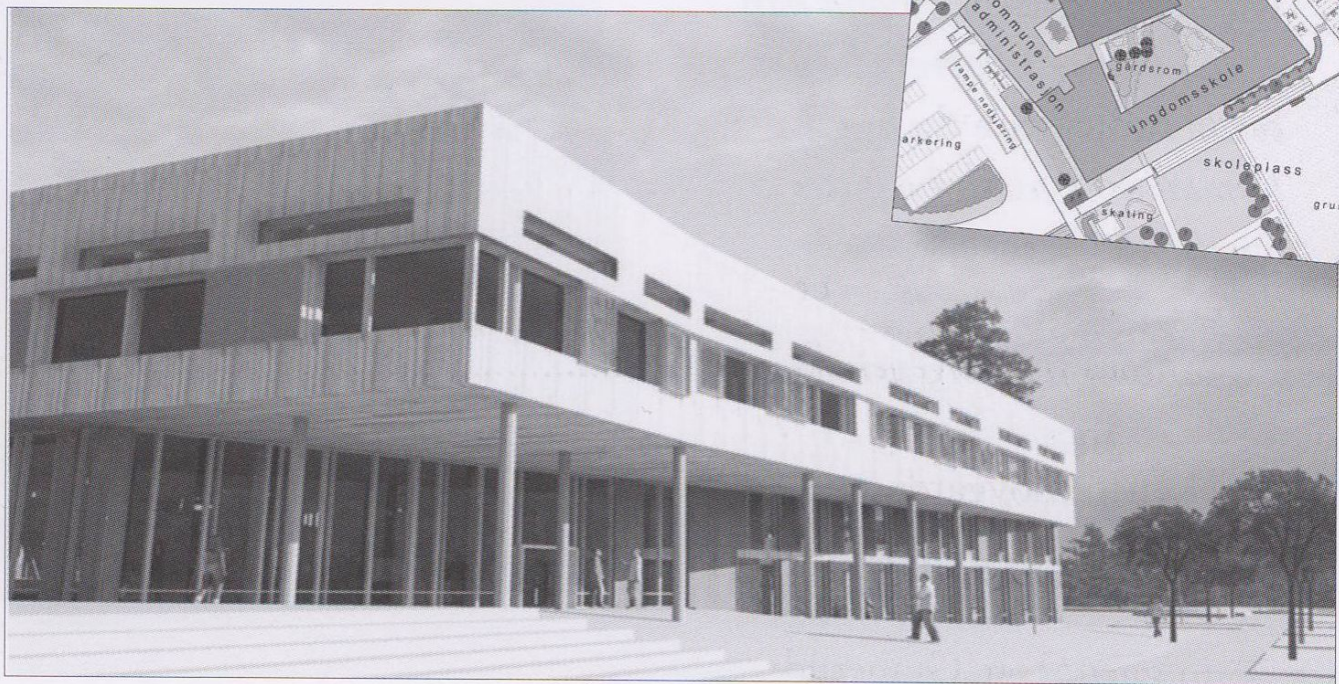
**Redaksjonskomitè for «Sopelimen» 2011:**

Styret i Nesodden historielag

**Forsidebilde:**

Nesodden folkeboksamlings Ex libris merke

## Nesodden Bibliothek (1882–2012)



*Det nye biblioteket er tegnet av RATIO arkitekter AS.*

# 130 år og endelig i eget hus

*Av Sissel I. Bjerkelund*

I løpet av 2012 skal Nesodden bibliotek flytte inn i kommunens nye storstue, Tangenten. Biblioteket blir liggende i byggets hjerte og endelig etter 130 år, skal bygdas folkebibliotek få sitt eget sted å være. Et egnet hus der det er blitt lagt stor vekt på den fysiske utformingen slik at store og små kan trives. Vi som jobber i biblioteket har som mål å skape et sted med lav terskel og stor takhøyde der alle vil føle seg velkommen. Dette kommer til å bli Norges flotteste bibliotek.

### Bibliotekets historie (1851–1936)

Historien om Nesodden bibliotek startet for 130 år siden, i januar 1882, men trolig fantes det boksamlinger på Nesodden også før dette.

De første sporene etter en boksamling som var tenkt til utlån for allmuen på Nesodden, er fra 6. november i 1851. Da refereres det i kommunestyrets protokoller en meddelelse fra

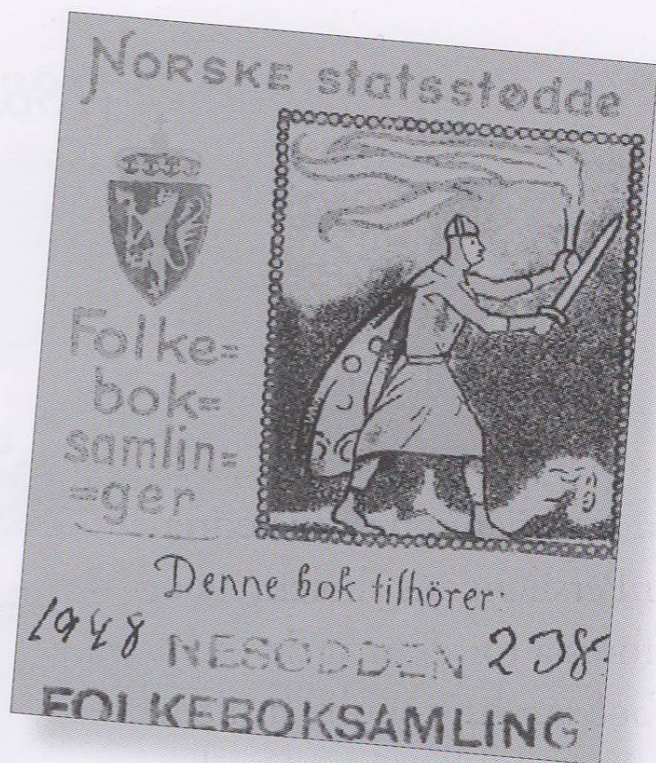
Kirkedepartementet om at:

*Opplysningsvæsenets Fond kan ventes bidrag til opprettelse av et almuebibliotek for bygden forsaavidt saadant besluttes opprettet.*

Kommunestyrets medlemmer bevilget 23 spesidaler og 24 skilling, kr 92.80, til opprettelse av almuebiblioteket. Det er mulig at det ble innkjøpt bøker for denne summen, men noe organisert utlån er det lite trolig at det ble noe av. Det står i alle fall ikke nedtegnet noe om noen boksamling før 29 år senere, i november 1880. Der refereres det til et skrift fra kammerherre Holst der det meddeles at Kong Oskar II ønsker å bidra til:

*At der blir adgang til god og nyttig læsning i bygden.*

Kammerherren ønsker også å vite om herredet er villig til å vedlikeholde en boksamling dersom Kongen gir den til bygda i gave. Tydeligvis må de høye herrer på Nesodden ha takket ja til tilbudet, for Kongen gir bygda en boksamling, og den



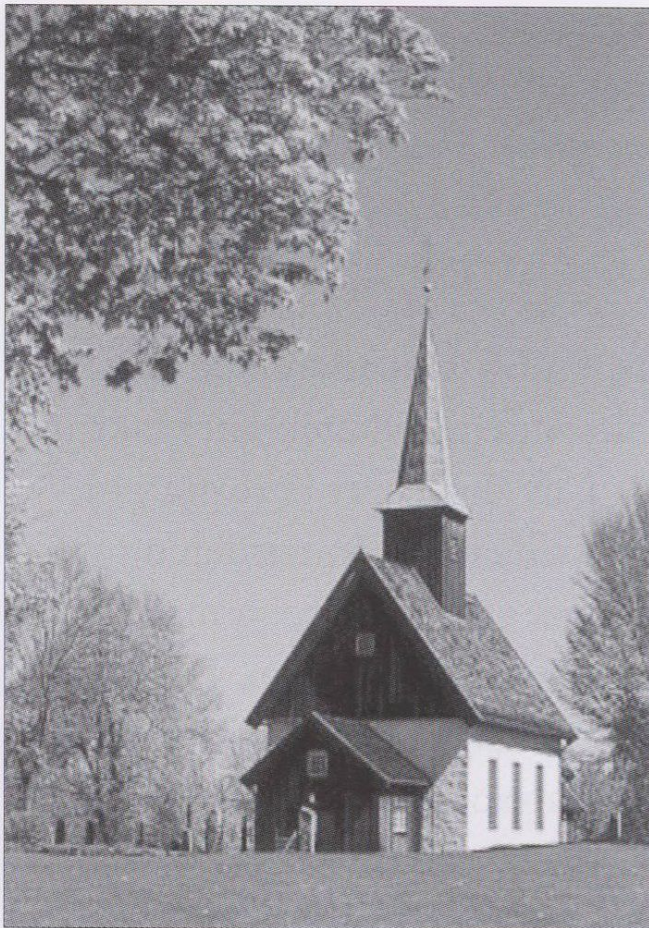
blir overlevert i 1881. Hvor stor denne samlingen var og hva den inneholdt vet vi ikke noe om.

I januar 1882 vedtas utlånsregler for *Nesoddens Almuebibliotek*. Det velges et styre og en bibliotekar. Boksamlingen får trolig tilholdssted på Jaer. Nesodden bibliotek er et faktum. Lån av bøker var ikke gratis på den tiden og kontingenten for lån av bøker var 50 øre i året.

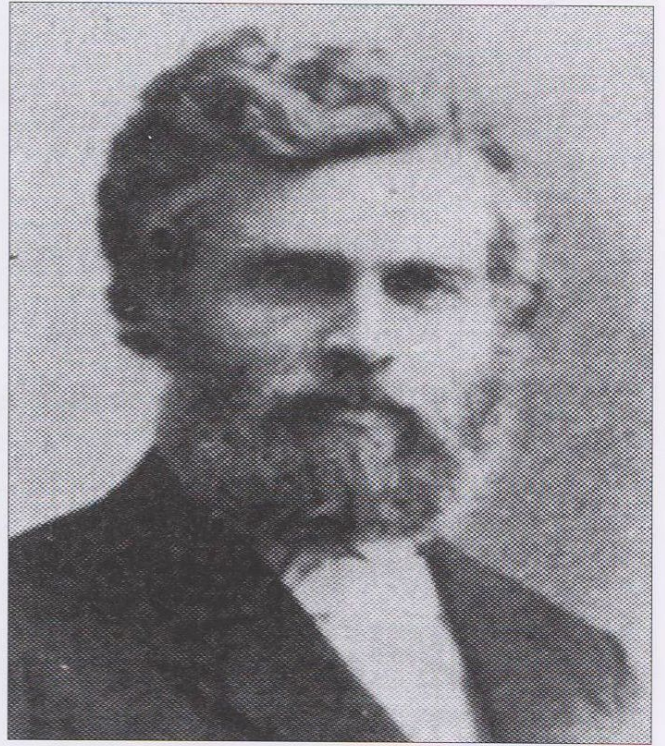
Fra Jaer ble biblioteket flyttet til kirkens våpenhus, hvor folk kunne låne bøker før og etter gudstjenestene. Fra Kirken flyttet det til prestegårdens forpakterbolig. Det viste seg imidlertid at ingen ville være bibliotekar,

det var kanskje ikke så rart, for lønnen var 10 kroner i året.

På samme tid dukker det opp en liten «privat» boksamling på vestsiden av bygda. Bygdas sogneprest, Albert Nicolai Lange, fikk som oppgave av herredstyret å sammenkalle «husfedrene» i Persilengens skolekrets og foreslå for dem at deres «private» boksamling skulle innlemmes i allmuebiblioteket. Det kan være at det ble innkjøpt bøker allerede i 1851 og at noen har «tatt vare



*Nesodden kirke fra 1100-tallet er et av bygdas fineste kulturminner.*



*Albert Nicolai Lange.*

på dem». Berner skriver at det er sannsynlig at denne boksamlingen som kalles «privat», er levninger etter vedtaket som ble gjort i 1851, men dette vites ikke. Om sogneprest Lange lykkes med å samle bøkene vet vi heller ikke.

### Skoleboksamlingene

De første skolene på bygda, Jaer, Myklerud og Persilengen, hadde tidlig egne skoleboksamlinger. Enkelte skrifter sier at disse eksisterte allerede i 1870. Vi vet med sikkerhet at skoleboksamlinger for barn fantes i 1892, for da bevilges det 20 kroner fra herredet til skoleboksamlingene



*Her er nesten hele bygdas bondestand samlet for å feire bokhandler Parmanns sølvbryllup sommeren 1893. Parmann var en av de få sommergjestene som valgte å ikke slå seg ned ved sjøen. I 1878 kjøpte han gården Østre Løes, som han kalte ved sitt gamle navn «Ljodhus». det store hovedhuset kom til i hans tid. Bildet er utlånt av Øistein Parmann.*

på Jaer og Myklerud. Fra 1897 nevnes også en skoleboksamling på Persilengen.

### **Nesodden folkebibliotek**

I 1889 settes kontingenten for årsmedlemskap ned til 25 øre. Dette har trolig en sammenheng med at utlånet var lavt og at bøkene var slitte og gamle. Kommunen bevilget ikke penger til drift av samlingen hvert

år. I 1891 forandres navnet til Nesoddens folkebibliotek.

I 1893 blir det derimot gitt 25 kroner av kommunen og det henger trolig sammen med at bokhandler Parmann, i anledning sitt sølvbryllup, gir 25 nye bind i utvalgte verker. Bokhandler Parmann ser ut til å ha vært en støttespiller for å opprettholde biblioteket i bygda. I 1887 ga han 100 bind i utvalgte skrifter.

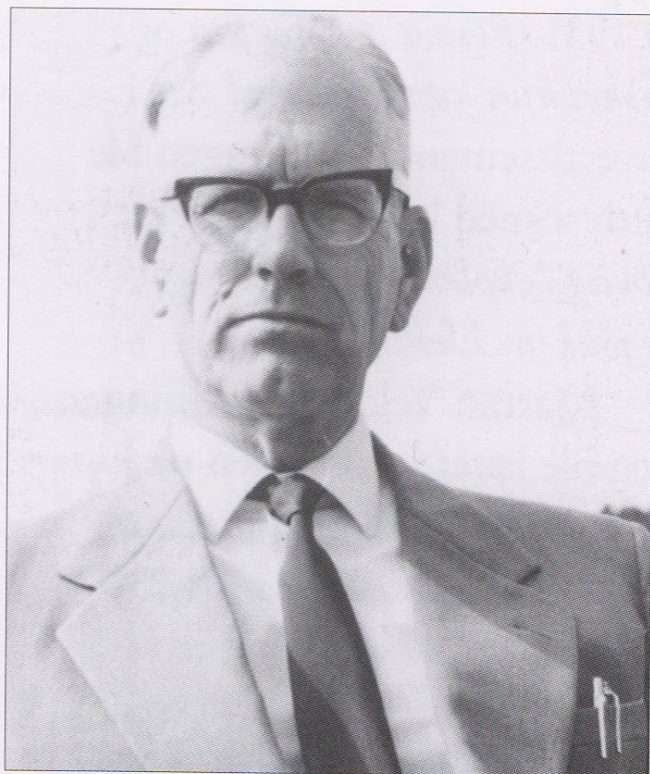
Etter dette blir ikke biblioteket nevnt noe sted før i 1907.

To år etter unionsoppløsningen ønsker Nesodden herred igjen å få orden på folkebiblioteket i kommunen. Etter unionsoppløsningen ble det gitt føringer fra kirkedepartementet om at det var viktig for nordmenn å gjenopprette sin egen identitet. Kunst og litteratur stod sterkt som identitetsskapende verdier, og folkebibliotekene ble i så måte viktige som formidlere av norsk litteratur.

Nesodden kommune klarer nok ikke helt å følge opp oppfordringen fra kirkedepartementet om å vurdere hva herredet har i sin folkeboksamling, og å komme med forslag til en ny ordning. Holmen og Markus Løes får dette oppdraget, de foreslår å bevilge 250 kroner til nye bøker, men saken blir utsatt.

Noe senere overtar herredet på Myklerud samlingen, og kommunen bevilget 25 kroner til reparasjoner, 100 kroner til drift, og 30 kroner til et skap i forbindelse med flyttingen.

I 1912 beslutter herredstyret



*Kjartan Velde var lærer i storskolen på Berger. Han ble tilsatt i 1931. Han har selv fortalt i et intervju at han syntes skolebygningen på Berger lignet mest på et meieri første gang han så den.*

å dele samlingen mellom de fire skolene, Persilengen, Jaer, Berger og Myklerud. Det var meningen at lærerne på de aktuelle skolene skulle overta ansvaret for samling og utlån, men dette lyktes ikke. Det står at lærerne ikke avhentet sin part da bøkene var i en makuert og generelt defekt stand.

### **Kjartan Velde 1937–1963**

Skolestyret på Nesodden søkte etter en lærer til Berger skole

i 1931. *Posten befestes fast og søkes kun av menn* stod det i avertisementet. Stillingen ble utlyst med lokkemiddeltekst: *bolig i skolen, 3 værelser og kjøkken. Elektrisk lys.*

Kjartan Vælde fikk stillingen og ble lærer i storskolen på Berger. Da han begynte, var Berger en stor skole med 130 elever, to klasserom og et sløydrom, mens skoleplassen på utsiden var potet- og kornåker.

Kjartan Vælde ble senere skolestyrer på Berger og må ha lagt ned en formidabel innsats

for å få folkebiblioteket på bena. Kanskje så han det som et kall å formidle litteratur rundt i bygda. I oktober 1937 skriver Vælde et brev til Nesodden skolestyre. I brevet refereres det til en skole på Alværn. Skolen het Steilene Bruksskole og ble nedlagt i 1948 etter 29-års drift.

Skolen hadde samme lærer i alle 29 årene. Hans navn var Magnus Eriksen og i tillegg til å være lærer, aktiv i menighetsrådet og formann i Fjellstrand misjonsforening, var han også poståpner for det lille samfunnet

Nesodden 4/10 37

Til  
Nesodden skolestyre!

På vegne av Nesodden folkebok-  
samling tillater jeg mig hermed å søke  
det ærede skolestyre om tillatelse til  
å benytte 1 klasseværelse ved Berger, Jær-  
mykterut, Fjellstrand og Alværn skole  
til utlåen av bøker. Dette utlån vil fore-  
ta sine hver uke, og rummene vil bli  
rengjort efter bruk.

NESODDEN  
FOLKEBOKSAMLING  
Kjartan Vælde



Notat fra Kjartan Velde, udatert:

## Starten Nesodden folkeboksamling

Jeg hadde i lengere tid spekulert på om det ikke var på tide å få en boksamling på Nesodden.

Jeg luftet tanken med tilsynsutvalget på Berger skole og fant gehør for tanken. Et møte ble holdt på Berger skole med tilsynsutvalget aug/sep 1936. Her ble saken diskutert og enstemmig vedtatt.

Jeg skulle søke herredsstyret om godkjenning til å starte en boksamling og en passende bevilgning.

På møtet foreslo jeg også å starte et utlån på Berger skole med bokkasser utlånt fra Biblioteksentralen. Det ble utlån hver uke med 0.25 kr pr utlån. Dette fortsatte helt til sommeren 1937.

22/1 1937 ble jeg så valgt til formann i styret og kunne arbeide for alvor. Det gikk ganske lett. På lærerlaget ble saken diskutert. Alle lærere var kjent med biblioteket gjennom skolebiblioteket.

På Berger skole Kjartan Velde, Jaer skole Hulås, Myklerud skole Bakka, Alvern skole Eriksen, Fjellstrand skole Hødnebo.

Skolestyret ga tillatelse til bruk av rom, og renholdet ble gjort av lærerne. Årsrapporten første år 1937/38 melder at boks. Bestod av 477 bind, hvorav 331 nykjøpte. Utlånet var 3839.

Jeg vil ikke undgå å nevne den betydning biblioteket hadde under krigen. Folk satte pris på å komme til et sted hvor en kunne tale trygt. Jeg viser til rapporten fra krigsårene.

I 1944/45 var utlånene: Berger 3154, Fjellstrand 2856, Jaer 1962, Myklerud 2435, Alvern 79.

Antall bøker 1720.

Etter ca 30 år måtte jeg slutte som sjef i 1966 etter krav fra Dep. Jeg hadde ikke Bibliotekskolen. Jeg fortsatte til 1974 på Berger og falt så for aldersgrensen.

*Kjartan Velde (s.)*

(Utdrag fra «Årsberetninger for Nesodden folkeboksamling»)

Nesodden folkeboksamling

Bøker ved Fjellstrand avdeling 1937

Buck: "Østenvind-vestenvind"	Mohr: "0,84 %"
Dingle: "Røde Saunders"	Mac Callum: "Morsom engelsk"
Dwinger: "Mellom hvit og rød" 2 bind	Gulbranssen: "Gullkake"
Elias Kræmmer: "Cupido"	Bull: "Strikkebok, tillegg"
" " "Livets krøniker"	Gjerkås: "Enkle møbler"
Feuchtwanger: "Den heslige her- tuginne"	Evang: "Rasepolitikk og reaksjon"
" " "4 arbeiderromaner"	Kerwian: "Sibirøen"
Hilditch: "Sjøfortellinger"	Ingstad: "Pelsjegerliv i Kanada"
Holter: "Skinnbrevet"	"Norsk polarårbok"
Ibsen: "En folkefiende"	Armstrong: "Grå ulv"
Le Feuvre: "En altmuligmann"	Munthe: "Boken om St. Michele"
Jonas Lie: "Rutland"	Jack London: "Bokseren"
Jack London: "Hvor gullfeberer raser"	"Tre hjerter" 2 bind
" " "Tre hjerter" 2 bind	Vogt: "Hvad er penger?"
Mühlen: "De tok våre døtre"	Colbjørnsen: "Norsk tre-årsplan"
Nilsen: "Samlede dikt"	Raabe: "Girånden"
Ring: "Leken på Ladeby"	Werenskiold: "Prestegårdsmarit"
Sinclair: "Breve til Judd"	Young: "Livsfeber"
Verne: "Den hemmelighetsfulle ø"	"Våre kommuner"
Wassermann: "Tilfellet Maurizius"	Falkberget: "Vidden"
Thormodsæther: "Korset alene"	Ebbell: "Kanada"
Høllås: "Nederst ved bordet"	
Dyndal: "Fordismen"	
Engels: "Socialismens utvikling"	
"Grunntrekk av stats- forvaltningen"	

Nesodden folkeboksamling

Bøker ved Myklierud avdeling 1937

Brovnfield: "Mannen som hadde alt"	Keilhau: "Gullet og pengene"
Dickens: "David Copperfield. 2 b	Lyche: "Marx økonomiske teori"
Elias Kræmmer: "Asylet"	Solem: "Domstoler og retter- gang"
" " "Fra livets landevei"	"Hvad skal våre døtre bli"
" " "Kram"	"Fremmedordbok"
Fallada: "Livet banker på hos professoren"	Meyer: "Rollos eventyr i Afrika"
Fink: "Jeg er sulten"	Bøhn: "Småtøi"
Herje: "Eventyret i vill marken"	Gjerkås: "Lærarbeider" "Om kreft og behand- ling av kreft"
Hocking: "Da presten våknet"	Huitfeldt: "Gjennom republikken Spania"
Hoel: "14 netter før frost- nettene"	Findahl: "Den gule keiservei"
S. Ibsen: "Menneskelig kvint- essens"	Ingstad: "Øst for den store bre"
Lagerløf: "Gøsta Berlings saga"	Hitler: "Min kamp 2 bind"
Jonas Lie: "Gå på"	Jerome: "3 mann i en båt"
Jack London: "Det store vidunder"	Aanrud: "Fortellinger for barn"
" " "Sneens datter"	"Mennesket, sundhet og sykdom"
" " "Sneens datter"	Carco: "Den forfulgte"
Morgan: "Ansiktet i speil"	Krag: "Ada Wilde"
O'Flaherty: "Angiveren"	Loti: "Islandsfiskeren"
Scott: "Det gyldne evangelium"	Falkberget: "Vergfjellet"
Sinclair: "Kong Kull"	Strindberg: "De lykksaliges ø"
Tolstoy: "Kreutzersonaten"	"Opleseren"
Wildenvoy: "Digte i utvalg"	
Palmberg: "Vanskelige barn"	
Norborg: "Virkelig kristendom"	
Gastberg: "Førerstat og parla- mentarisk republikk"	

nede i Alværn og på Steilene i 25 av disse årene. Det var trolig aldri noen egen folkeboksamling der nede. Det hadde kanskje vært i overkant å pålegge Eriksen å åpne bibliotekfilial også.

Boksamlingen ble så fordelt på 4 skoler i 1937. Trolig rullerte bøkene slik at de nådde flest mulig av innbyggerne.

Det ble i denne perioden også laget utlånsregler for Nesodden folkebibliotek. Utlånsreglene og folkebibliotekets styre er helt i tråd med de retningslinjer som lå til grunn og de føringer som ble lagt i bibliotekloven fra i 1935. I den stod det at *alle innbyggjarar*

# Årsberetning Nesodden folkebiblioteksamling 1939-40.

	Utlånsdager	Låntagere	Skjønnlitteratur	000	100	200	300	400	500	600	700	800	900	Sum	% skjønnlit.
Berger	34	114	1072	3	14	13	66	5	21	87	27	4	503	1815	59.1
Fjellstrand	34	98	942	4	12	15	10	0	10	15	18	1	138	1165	80.9
Yaer	39	80	456	0	5	7	16	3	16	40	6	0	100	949	79.7
Mykelerud	35	82	699	0	0	1	18	0	1	9	6	0	90	824	84.8
Alvern	29	35	43	0	1	1	0	1	0	0	6	1	12	65	66
Sum	149	409	3512	7	32	37	110	9	48	151	63	6	843	4818	72.8

Skjemaet over viser antall utlånsdager og antall låntakere.

i kommunen skal kunna låna bøker fritt. Dette var et vilkår for at kommunene skulle få statstilskudd til å drive bibliotek.

I 1939 var statstilskuddet til Nesodden folkebibliotek 150 kroner.

## Andre verdenskrig 1940-1945

Helt fra starten av dette lille prosjektet om Nesodden biblioteks historie har jeg lett etter informasjon om hvor biblioteksamlingene befant seg og om hvordan det fungerte under okkupasjonen. Jeg har spurt og snakket med mange,

000	Generelle emner
100	Filosofi – psykologi
200	Religion
300	Samunnsvitenskap
400	Språkvitenskap
500	Naturvitenskap
600	Teknologi – legevitenkap
700	Kunst og underholdning
800	Litteraturvitenskap
900	Geografi og historie

Tallene fra 000-900 viser fagbøkene med inndeling. Til sammenligning var det 2010 i alt 53 965 utlån av skjønn- og faglitteratur, i tillegg kommer lydbøker og filmer mv. med tils. ca. 58 000 utlån!

men det har ikke vært lett å finne informasjon om dette temaet. Det finnes tilvekstprotokoller fra 1937 på vårt bibliotekmagasin. Tilvekstprotokoller ble brukt til å føre inn hver bok kronologisk etter anskaffelsesdatum. Opplysninger som forfatter, tittel, antall bind, årstall, om boken er kjøpt eller gitt som gave, av hvem, om det er faglitteratur osv.

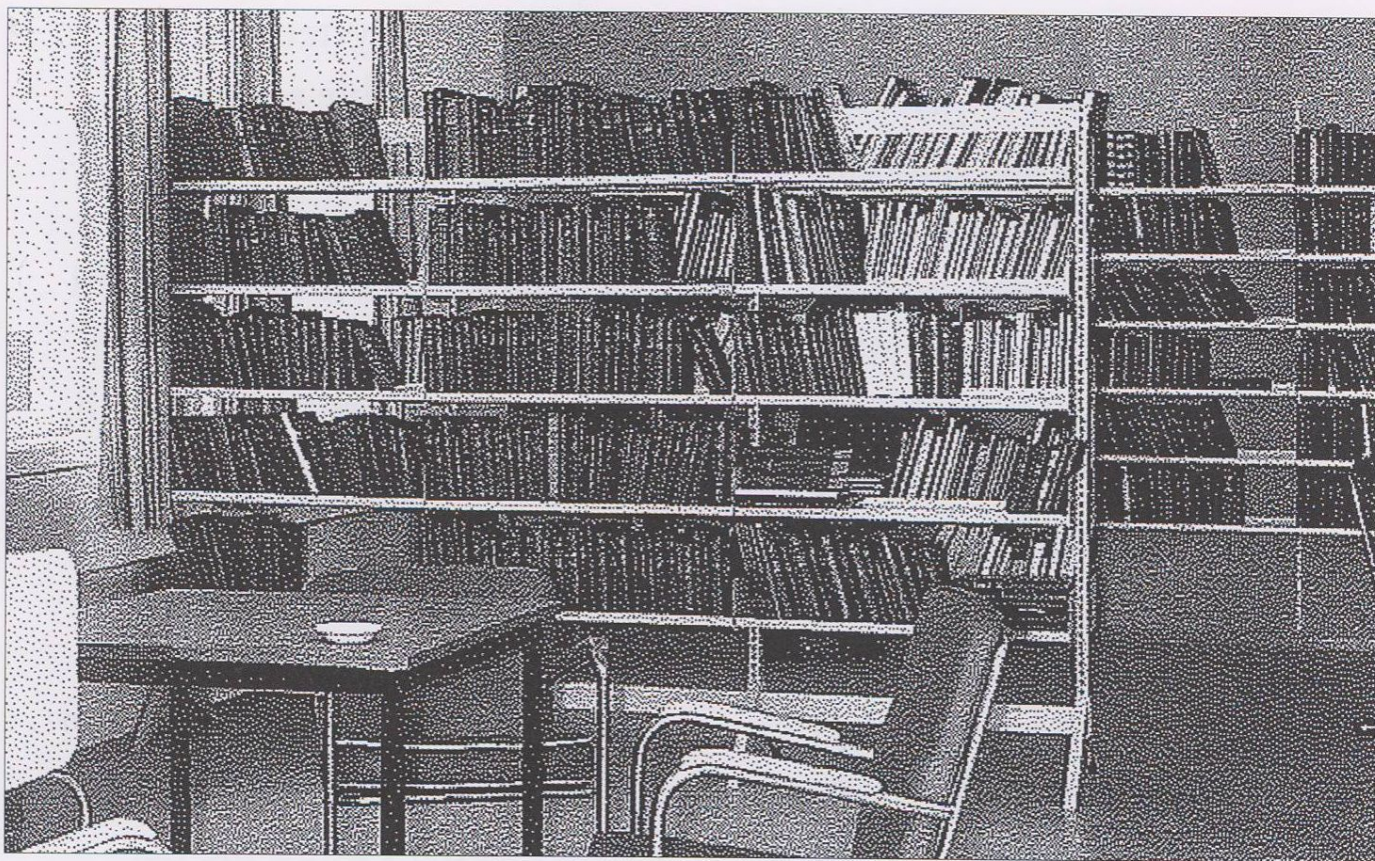
Den første protokollen er fra 1937 og Kjartan Velde håndskrift er lett gjenkjennelig. Ut fra disse protokollene har jeg kunnet lese noe om Nesodden biblioteks

historie. I tillegg til tittel og forfatter er det også ført opp når bøkene gikk ut av samlingen som kassert, tapt og brent, men også at en rekke titler har gått ut av samlingen og merket beslaglagt. Det ser ut til at alle beslaglagte bøker ble tatt ut av samlingen i 1942.

Det er ingen tvil om at biblioteket var operativt under krigen. I et vedtak som ble gjort av ordføreren 30. april 1941 bestemmer han at Styret for folkeboksamlingen skal bestå av tre medlemmer.

Kronström	J. På Ulo			<del>Tap 1/2 49</del>
Müller	Det nye Tyskland	Beslaglagt	1942.	
Trotsky	Med Liv		"	F
Lebell	Canada		"	F
Bridges	Med livet som innsats		"	<del>Tap 1/2 49</del> F
Wilder	Min kamp		"	utgått
Gylden	Havets sølvminer		"	F
Ossendowsky	Vilddyr		"	F
Nansen	Peski over Grønland		"	F
Farson	Over alle grenser		"	Brent 8/25
Yngstad	Pelsjegerliv		"	F

Slik er tilvekst protokollene ført: Utsnitt av protokoll nr 1 fra 1937 (fra bok nr. 1 til bok nr.1793)



*Nesodden bibliotek flyttet inn på Samfunnshuset da dette ble åpnet i 1964.*

«Som medlemmer oppnevner jeg:

- *Lærer Kjartan Velde som formann*
  - *Kontorsjef Olav Dalen som formann*
  - *Løytnant Alf Rosen*
- Med varamenn:*

- 1. Lærerinne fru Karen Hulås*
- 2. Bjarne Magnussen»*

Ordfører da dette vedtaket ble gjort 30. april 1941 var Markus Løes. Han ble erstattet av N.S. ordføreren Albert (Alf) Rosen i oktober 1941. Markus Løes hadde vært ordfører fra 1929 og fikk

være ordfører til tyskerne satte inn sine egne folk i oktober 1941.

I tilvekstprotokollene kan man se tilvekst av en rekke tyske titler. Bøkene er gitt av Kultur- og folkeopplysningsdepartementet, som var opprettet av Joseph Terboven i 1940. Blant avdelingene var propagandaavdelingen som fra 1944 ble hetende *Avdeling for folkeopplysning*. Gulbrand Lunde var statsråd for departementet, og som propagandasjef for N.S forfattet han og utga en rekke skrifter og publikasjoner. Disse skriftene ble spredt, trolig i

hele Norge, også til Nesodden folkebiblioteks samlinger. Det er et eget studium å gå igjennom hvilke titler som ble utgitt av tyskerne under krigen. Det var imidlertid ikke bare tysk propaganda som ble utgitt. Dette kan leses ut av hvilke verk som ble merket: kassert, utgår eller slettet etter krigen. De fleste tyske titlene utgitt under krigen, tas ut av samlingen ved krigens slutt i 1945. I etterkrigsårene fortsatte utlån av bøker på Jaer, Myklerud Fjellstrand og Berger.

### 1963–2011

Nesodden bibliotek flyttet inn på Samfunnshuset da dette ble åpnet i 1964. I 1966 bestod samlingen av 12.000 bind. Halvparten av samlingen befant seg på samfunnshuset, resten fordelt på skolene.

Nå ble det også for første gang ansatt en bibliotekar i Nesodden kommune. Han het Harald Marthinsen og jobbet som biblioteksjef fram til 1981. Han gikk av med pensjon i 2005.

Da Nesodden videregående skole stod ferdig i 1980 fikk folkebiblioteket lokaler der.

Biblioteket flyttet ikke før Reidun Sødem ble ansatt som biblioteksjef i 1982.

Hovedsamlingen ble på videregående fram til april 1991 da det ble flyttet enda en gang over sletta og bort til Skoklefall, hvor det enn så lenge holder hus.

I løpet av 1991 forsvant den tradisjonelle kortkatalogen, og samlingen ble digitalisert. Reidun Sødem var biblioteksjef for Nesodden folkebibliotek til februar 2007. I 2006 ble det ansatt ytterligere to bibliotekarer. I dag er det tilsammen seks ansatte i biblioteket hvor Ib Aarmo har vært sjef siden 2007.

### 2012–

Enda en gang på tide å flytte altså, men denne gangen til egnede moderne lokaler. Biblioteket er ikke lenger bare bøker. Biblioteket på Nesodden er allerede et uforpliktende møtested for alle, et sted folk kan oppsøke uten noen annen grunn enn å forvente å få det hyggelig. Når biblioteket flytter opp på Tangen, håper vi at enda flere kommer til å finne ut at biblioteket er et hyggelig

sted å være, og at det i enda større grad enn i dag vil bli brukt som møtested. I tillegg skal selvfølgelig biblioteket også ha en funksjon som læringsarena og kunnskaps- og kompetansesenter. For oss som jobber i biblioteket, er det i tillegg til dette også viktig å spille en rolle for hele det lokale kulturlivet.

Om du kommer for å sitte

alene i fred og ro, lese aviser, bruke internett, treffe andre, eller delta på kulturarrangementer så er du hjertelig velkommen. Ikke glem at biblioteket er et sted der alle kan oppholde seg gratis.

### **Kilder:**

H. Berner, H. Lorentzen,  
Nesodden kommunes arkiv.

## Utdrag fra «Regler for Nesodden folkeboksamling» 1937

**§ 1** Nesodden folkeboksamling som består av 1 hovedsamling og 4 underavdelinger er opprettet ved midler bevilget av stat og kommune samt ved private bidrag. Den har til formål ved god litteratur å virke til folkeopplysningens fremme.

**§ 2** Boksamlingen er kommunens eiendom. Høve til lån er gratis for hver innbygger av herredet etter avsluttet folkeskolegang. Av ukjendte personer kreves depositum (kr. 5) eller kausjon fra pålitelig person.

**§ 3** Hver låner kan i almindelighet låne 2 bøker om gangen. Får man mer enn en bok, bør minst den ene være faglitteratur. Overskrides utlånsfristen, betales 20 øre pr. uke pr. bok i overdagspenger.

**§ 5** Til hus hvor det er smittsom sykdom utlånes ikke bøker. Utbryter sådan sykdom efterat utlån har funnet sted, plikter låntager å varsle bibliotekaren.

### *Instruks for bibliotekaren:*

1. Han skal i god tid være tilstede i biblioteket i utlånstiden.
2. Han skal sørge for ro og orden i biblioteket, veilede lånerne og være høflig og korrekt mot publikum.
13. Bibliotekaren (og assistenten) skal dyktiggjøre sig for sin gjerning og følge godt med i bibliotekbevegelsen, særlig ved å studere det norske bibliotekskrift og lignende litteratur.

### *Utlånsregler:*

3. Låneren skal ikke la boken bli våt eller smussig, ikke misshandle boken ved skrivning, brekning av bladene eller utsette den for annen dårlig behandling. Han skal ikke hoste mot den og kun bruke den med tørre, rene fingre. Når boken ikke brukes, legges den på et tørt, rent sted. Er boken beskadiget, må låneren si fra til bibliotekaren uten å reparere den selv.



# Fjellstrands fryktelige feriekoloni

Av Espen Tjernshaugen  
og Ann-Turi Ford

Denne våren kom Espen Tjernshaugen over noen artikler om en underlig kriminalsak som sto i Aftenposten 1917. Åsted for svindelen, som rammet hele 240 barn, var Skogsrud på Fjellstrand.

La oss gå tilbake til sommerkvelden for nesten hundre år siden da alt startet:

«Kronprins Olav» er på vei fra Fagerstrand og inn mot byen. På vei mot Fjellstrand brygge møter mannskap og passasjerer følgende syn: 150 smågutter «*som med skrig og skraal og litt graad iblant, lagde for dagen sin glæde og iver efter at komme ind til byen igjen*» som det heter i Aftenpostens artikkel 7. juli 1917 under overskriften «Ogsaa en feriekoloni». Guttene stormer om bord og forteller sin historie.

De har rømt fra det som skulle være en feriekoloni for fattige bybarn oppe på Skogsrud – en plass som ligger inne i skogholtet i enden av Skogsrudveien som går østover fra riksveien rett over der bakken går opp til Ellingstadåsen. Der hadde barna måttet sove i fjøset og på låven, fått lite og

dårlig mat – og ingenting å spise den med.

Så mange som «to hundrede og firti» gutter hadde blitt sendt til den lille plassen av sine foreldre. Om de mange åtte-tiåringene fra Kristiania hadde gledet eller gruet seg et Fjellstrandopphold i regi av «Kristiania ferieselskab» er vanskelig å si. Bak det tillitsvekkende virksomhetsnavnet og de profesjonelt trykte «cirkulærene» skjulte det seg imidlertid alt annet enn sommerlige gleder for de mange byguttene. For politiets undersøkelser viste at barna har hatt mange svært gode grunner til å rømme.

Til å lede seg på Skogsrud hadde guttene hatt en eneste ung



# Ogsaa en feriekoloni.

Barna flygter i flok og følge.

Soverum i en aaben laave og i et fjøs. Lidet og daarlig mad og intet at spise den med.

Da Kronprins Olave paa vei ind til byen igaaftes svingede ind til stoppestedet Fjeldstrand, blev den modtaget af en usedvanlig stor forsamling paa bryggen. Der stod ca. 150 gutter i 8-10 aars alderen, som med skrig og jubel blandaat lagde sig i veien. Tilrods for den temmelig stive pris viste det sig, at eiendommen nok ikke var særlig skikket som feriekoloni. Der findes nemlig kun et lidet vænningshus, som knapt nok giver plads for det nødvendige administrationsperso-

## Aftenposten, 1919

skulde bruges til feriekoloni. Eiendommen blev solgt for 12,000 kroner, og det mente Johansen var en rimelig pris. Da han hørte, at den kort efter var solgt for 20,500 kroner, syntes han, at den prisen var rent ublu. Men saaledes som tidene er nu for øieblikket, synes han ikke det er formægt.

Der afhørtes ogsaa et par andre vidner angaaende overdragelsen af eiendommen.

Kontorist Ellef Andersen Reinvall, som har været ansat paa frk. Høyems kontor, var sidste vidne i sagen. I sin tid var han medlem af Kristiania ferieselskab, men ikke af dets bestyrelse, saaledes som frk. Høyem har paastaet. Han fortalte, at han nu sidste fredag spurgte frk. Høyem, om hun virkelig havde penge. Hertil svarede hun ja, og at hun havde anbragt dem i en institution, hvis navn hun nævnte. Reinvall lovede hende imidlertid paa ære og samvittighed, at han ikke skulde robe, hvilken institution det var, og i retten igaar negtede han da ogsaa at give nogen oplysning herom.

Statsadvokaten mente, at Reinvall var forpligtet til at oplyse dette, men Reinvall negtede. Hvis hun havde pengene paa det opgivne sted, var de ganske sikre der, erklærede han, og han lovede at foretage undersøgelser for om mulig at faa bragt paa det rene, om frk. Høyem virkelig har penge der, hvor hun siger. Herom skal han da give retten meddelelse mandag formiddag. Som sækyndig revisor afhørtes kontorchef Medboe, der har gennemgaaet de papirer og regnskaber vedkommende ferieselskabet, som han kunde faa fat paa. Den sækyndige er kommet til det resultat, at der skulde være 10 a 12,000 kroner i kassen, men det fremgaar ikke, hvor der er blevet af dem.

Proceduren begynder imorgen formiddag kl. 9, og dom kan da ventes i løbet af dagen.

## Tyveri og salg af sprit.

Politiet anholdt nylig en mand for ulovlig salg af denatureret sprit. Manden forklarede, at han havde købt spriten af en lagerekspeditor i en færvæhandel, og at ekspeditionen havde leveret ham til forskjellige tider 8 kander sprit i portrum og paa gaden. Lagerekspeditionen blev sigtet for tyveri fra forretningen, men negtede bestemt for politiet, og i første retsmede at have stjalet sprit. Han anmeldte endog den anden for ærekrenkelse og falsk anmeldelse. Forretningens chef stolede helt paa ham og erklærede, det nok var udelukket, at han havde stjalet. Senere tilstod imidlertid ekspeditionen bande tyveri og spritsalg. Han havde faaet 80 kr. kanden for spriten.

## Kristiania Ferieselskabs koloni ophører.

Frk. Høyem laver regnskab.

Ifølge en meddelelse, "Aftenposten har modtaget, er Kristiania Ferieselskabs saa sørgelig bekjendte koloni paa Nesodden nu ophørt at eksistere. De barn, som blev igjen efter den store flugt, er nu alle sammen sendt hjem til byen igjen.

Politiet arbejder fremdeles med

at undersøge forholdene. Frøken Høyem er afkrævet regnskaber, men det viste sig, at hun nok ingen havde. Det var imidlertid en let sag at lave regnskaber, mente hun, og nu sidder hun altsaa og laver et regnskab. Om det bliver tilfredsstillende, vil fremtiden vise.

## Kristiania ferieselskab.

Om den fremlagte forhandlingsbog oplyste frk. Høyem, at det først var i 1918 hun begyndte at føre bøger. Moderne i 1916 blev altsaa saaledes indført 2 aar efter at de var holdt. Det var advokat Johnsson, som havde sagt til hende, at hun maatte faa istand en forhandlingsbog, det var ikke nok, sagde han, at notere paa lapper, sliq som hun havde gjort. Der var ogsaa holdt møder, som ikke var indført i bogen.

Advokat Johnsson erindrede, at han havde sagt til frk. Høyem, da hun fortalte, at hun havde noteret forhandlingerne paa moderne paa løse blade, at hun burde have det i en samlet protokol. Forhandlingsbogen blev lagt igjen hos advokaten, som ikke havde set paa den før nu nylig, da han skulde se efter, hvem der var medlemmer af bestyrelsen.

Førstebetjent ved opdagelsesafdelingen, Røberg, som har foretaget den udenretslige efterforskning i sagen, afhørtes derpaa. Da Røberg første gang var oppe hos frk. Høyem i sagens anledning, bad han om at faa se paa regnskaberne, men hun sagde, at de var ikke i orden. Han saa ingen bøger paa kontoret. Næste gang var Røberg deroppe sammen med overretssagfører Hjeltn Friis. De bad om at faa se kassabogen, men hun sagde, hun havde den indlaast i et skab, og der havde hun saa meget for, saa hun kunde ikke finde den frem. Forresten vilde hun ikke foretage sig noget, før hun havde snakket med sin juridiske konsulent. Hun vilde heller ikke vise frem nogen kassabeholdning eller sige, hvor midlerne var.

En tid efter faldt rettens kjendelse for, at der skulde foretages ransagning hos frk. Høyem. Under denne blev der fundet nogen paabegyndte regnskabsbøger, en pakke med endel bilag samt nogen æsker med papirer vedkommende ferieselskabet. Af kontanter blev der beslaglagt kr. 35.00, som frk. Høyem havde i sin haandvæske. Ved ransagningen tog man med sig alt, som man troede vedkom ferieselskabet. Frk. Høyem indrømmede hun havde penge, men vilde ikke sige, hvor de var henne. Ved efterforskningen er det ikke lykket at komme over disse penge. Røberg var forresten af den mening, at frk. Høyem ingen penge har.

Frøken Olga Svendsen, som paabegyndte sin forklaring i eftermiddagsmødet igaar, redegjorde derpaa nærmere for sin befattning med Kristiania ferieselskab, af hvis bestyrelse hun havde været medlem. Hun havde ogsaa havt med inkassering af bidrag og salg af merker at gjøre. Herfor havde hun provision og fik paa 6 maaneder udbetalt 500 kroner. Det var frk. Høyem, som ved hver anledning udbetalte hende provisionen.

Mekaniker Johansen paa Nesodden, som solgte eiendommen Skogsrud for 12,000 kroner til de to agenter, som senere overdrog den til frk. Høyem, redegjorde derpaa nærmere for, hvorledes dette salg blev ordnet. Frk. Høyem havde været ude og set paa eiendommen, og hun var ogsaa tilstede paa aktiemægler Grønns kontor her i byen, hvor handelen blev afsluttet. Johansen hørte ikke noget om, at eiendommen

FAKSIMILER FRA

AFTENPOSTEN

7. og 14. juli 1917 og

30. mars 1919.

lærer som, etter hva Aftenposten skriver, ikke hadde kunnskap om hvordan barn skulle behandles. Dersom ikke naboene på Fjellstrand hadde stilt opp ankomstdagen, ville ikke guttene hatt noe sted å sove i det hele tatt.

Det som ble ordnet seint på natta den mandagen guttene ankom var imidlertid bare nødgrep: Sekker fylt med halm som madrasser og puter. I en åpen og utett låve og et fjøs frøs guttene på sine knapt en meter lange liggeplasser. De måtte ligge med benene utenfor «madrassen». Maten de fikk servert etter den ubehagelige natta var som følger: Velling til frokost (noen fikk brød til, noen ikke), havregrøt til middag, grønne erter og poteter til kvelds (noen fikk surmelk til). Maten måtte spises med hendene i mangel av spiseredskap.

Derfor rømmer altså over halvparten av guttene ned til Fjellstrand brygge tirsdag kveld, og innen dagen var over hadde mellom femti og seksti nye barn rømt via landeveien til Ås jernbanestasjon hvor de blir hjulpet til byen. Onsdag kom

flere foreldre og hentet sine barn. Aftenposten refererer et brev en liten gutt skrev til sin mor hvor han klager over at han ikke hadde fått mat nok, og at han frøs om natta.

To dager etter den første nyhetssaken, 9. juli 1917, skriver Aftenposten at Kristiania ferieselskap er i ferd med å komme under rettslig etterforskning. De forteller nå hele historien om frøken Høyem (merk deg navnet) og de andre bak det tvilsomme ferieselskapet. Og etter en uke, 14. juli, kan avisa fortelle at nå er «*Kristianias saa sørgelig bekjendte koloni på Nesodden opphørt at eksistere*». Barna som ble igjen etter den store flukten uken før er nå alle sendt tilbake til byen, og politiet er i gang med sine undersøkelser.

**N**este gang vi leser om saken har det gått et halvår og vi er kommet til 7. november. Vitneførselen i rettssaken om ferieselskapet har startet og Aftenposten skriver om følgende persongalleri av siktede: Helmer Hansen og Carsten Soelberg,

som begge har fungert som eiendomsmeglere (kalt agenter) i kjøpet av eiendommen Skogsrud og, ikke minst, frøken Gudveig Høyem som har vært hjernen bak selskapet fra sitt kontor i Grensen. Enkefru Schytte Jensen har vært første leder for ferieselskapets «direktion», men later til å ha handlet i den tro at dette var et seriøst og velmenende foretak. Frøken Høyems gamle mor Susanne, søster Sigrun og en frøken Olga Svendsen har også vært involvert.

Rettsaken avdekker at Gudveig Høyem allerede i april 1916 fikk ideen om å drive feriekoloni. Hun satte i gang innsamling av penger fra godtroende foreldre som ville bidra til uegennyttige formål og hjelpe «fattige og forkomne barn fra de graa bygårder» på østkanten til et godt og styrkende landopphold i ferien. Det selges «merker» og prospektkort og deles ut trykte «cirkulærer». Sommeren 1916 arrangerer ferieselskapet feriekoloni på Skarnes og 180 barn blir fraktet avsted. (Allerede nå etterlyser enkefru Schytte

Jensen et regnskap fra Høyem, uten at det kommer.) Som et ledd i videre planer, som nå også omfatter landopphold for ubemidlede mødre med spedbarn, kommer tanken om å skaffe fast eiendom utover våren 1917.

Så får altså frøken Høyem snusen i Skogsrud som er til salgs på Fjellstrand.

I mai kjøper Helmer Hansen og Carsten Soelberg – trolig på hennes initiativ – eiendommen for 12.000 kroner fra mekaniker Kristian Johannessen som i 1910 selv bor i husets andre etasje. (På denne tiden bor for øvrig også Nils Lauritsen her med kone og barn, blant dem sønnen Nils Henry Ellingstad som skulle komme til å bli Ann-Turis bestefar.)

Allerede 1. juni selges det videre til ferieselskapet med 8.500 kroner i mellomlegg til de to «agentene».

Så kom de 240 barna. Og reiste igjen, mens regningene strømmet inn til selskapet, noe som endte med at de ble begjært konkurs 3. august 1917.

Nesten to år etter dette,

28. mars 1919, står frøken Høyem tiltalt for at hun som konkursboets forretningsfører har holdt 12.000 kroner tilbake. Den ene av de to andre siktede er nå død.

Aftenposten følger saken i de fire dagene den varer. Det kommer fram at Schytte Jensen har handlet i god tro og hadde blitt svært skuffet over forholdene da hun inspiserer eiendommen våren 1917.

Et tilbakevendende tema er de forsvunne pengene. Hvor er det blitt av omtrent 12.000 kroner?

Høyem hevder at regnskapene ligger i et skap som hun dessverre ikke har nøkkel til, men forsikrer at det finnes penger til å dekke selskapets gjeld. Hun vil bare ikke fortelle hvor pengene er.

Frøken Høyem står fast på at hun har anbrakt de bortimot 17.000 kronene på betryggende og rentebærende måte – for senere å hevde at det ikke er snakk om mer enn noenogtredve kroner.

Da hun bes vise fram sine regnskaper konkluderer Aftenpostens journalist med at «det viste sig at hun nok ingen havde».

Høyem mente imidlertid at det ville være en lett sak å lage disse. De sakkyndige er nå overbevist om at frøken Høyem har «tilvendt seg» 12.000 kroner fra kontantbeholdningen.

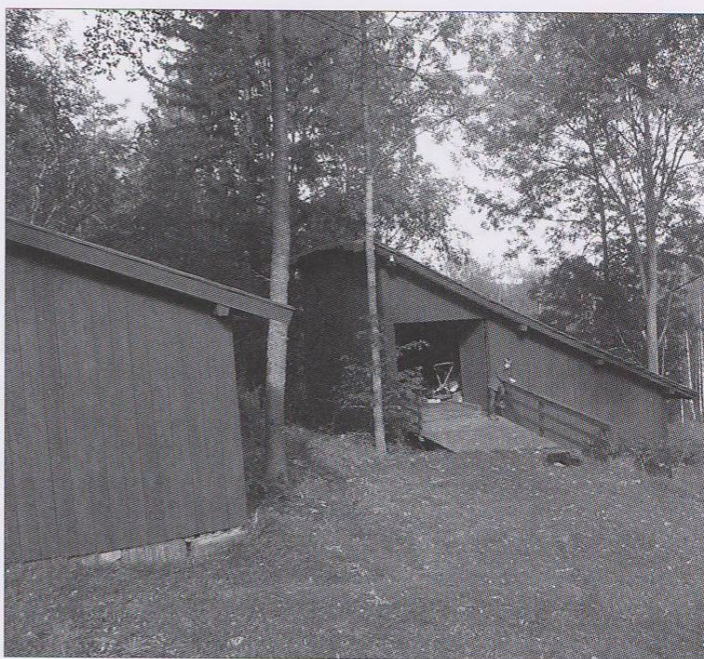
Når vi har gått de historiske fakta etter i sømmene, finner vi at ingen av aktørene var nesoddinge. Undersøkelsene våre rundt hovedperson Gudveig Høyem gir en forklaring på hvordan disse underlige hendelsene har kommet i stand. Hennes irrasjonelle oppførsel har sin bakgrunn i psykiske problemer.

Frøken Høyem var tydeligvis en svært intelligent og talentfull dame. I folketellinga for 1900 møter vi henne 21 år gammel: født i Trondheim og legatunderstøttet «elev af musikkonservatoriet» i Oslo. Nå bor hun sammen med sin mor, sin eldre søster og yngre bror. I 1910-tellinga bor hun fortsatt med søster og mor i Oslo, nå Sofies gate, og hun driver eget kunstforlag.

Gudveig Høyem ga faktisk ut Norges første barneboksuksess på landsmål: firebindsverket



*Eiendommen Skogsrud (som innfødte Fjellstrandfolk ofte uttaler Skågsrud) er utskilt av Røer gård. De færreste på Fjellstrand har hørt om noen feriekoloni her. I huset «Høgtun» like ved er en slik koloni imidlertid kjent, før den flyttet til Ommenåsen. Låven (t.h.) var både åpen og utett. Guttene frøsmens beina hang utenfor de knapt en meter lange liggeplassene. Ni-åring av i dag er Jo Kolltveit  
Foto: Ann-Turi Ford*



Kringla. Utgivelsen er det nynorske bokverket som har solgt mest her i landet. I en liten biografi på det nynorske digitale oppslagsverket [alkunne.no](http://alkunne.no) står det om Gudveig Høyem «Livet som forleggjar blei kort. Kring 1917 blei ho erklært mentalt sjuk, blei borte frå det offentlege livet

og levde frå då av truleg mest på Gaustad.»

Men før det rakk hun altså å forårsake drama på Fjellstrand.

#### **Kilder:**

Aftenpostens arkiv, [digitalarkivet.no](http://digitalarkivet.no), [allkunne.no](http://allkunne.no), Harald Lorentzen og [tjernshaugen.net](http://tjernshaugen.net)

# Spor i stein

*Av Stein Turtumøygard*

Til alle tider har mennesker etterlatt seg spor. Noen spor forteller om liv, død og aktiviteter i gammel tid. Andre spor er satt av en som ønsket å bli husket av ettertiden. Slike gamle spor har ulik levetid. En gammel skigard faller vel ned etter noen tiår. Et hjerte i en trelegg kan kanskje vare i hundre år. Men aller lengst varer spor i stein. Noen ganger i flere tusen år. Vår jakt på spor i stein blir derfor også en reise gjennom Nesoddens historie.

## Gravminner

Blant de eldste sporene i stein er gravminner. På nesoddhalvøya finnes gravrøysen som er 3–4000 år gamle. Den gangen disse ble bygget, var Nesodden bare en øy i Oslofjorden, på vei opp av havet etter istiden. Derfor ligger gravrøysene på høye punkter som tidlig ble tørt land. Høyest ligger røysa på Varden, rett nord for kommunehuset. Den er sirkelformet, og hele 14 meter i diameter. En litt mindre røys ligger i Garderskogen, rett vest for Sagstuen. Også her er det fin utsikt til fjorden.

Gravrøysene var vel forbeholdt høvdinger. Men etter hvert ble det vanlig at også andre

ville huskes ved et spor i stein. I middelalderen begynte man å legge de døde på kirkegårder, og dermed kom skikken med gravsteiner – det siste spor på denne jord. På kirkegården ved Nesodden kirke kan vi fortsatt finne gravsteiner tilbake til 1600-tallet.

De velstående familiene skaffet seg gjerne gravplass på sydsiden av kirken, i solen. De fattige ble, iflg. Berner, begravet i «Almindingen», kanskje uten egen stein.

Den aller rikeste var Rådmand Müller, som i 1691 bygget seg et gravkapell nord for Nesodden kirke. Der samlet familien sine døde i flotte, forsirede kister



*Rådmanden fikk sin bauta på kirkegården.*

utover på 1700- og 1800-tallet, helt til kommunen kjøpte kirken i 1860. Da ble hele familien Müller gravd ned på kirkegården under stor høytidelighet. Kistene var for store, så de ble flyttet til Folkemuseet på Bygdøy. Men man reiste en to meter høy bauta. Der har rådmanden fått sitt navn i stein, sammen med sine to hustruers.

Noen laget gravstein til seg selv. Petter Tjernsbråtan var en dyktig steinhogger. Han

fikk tak i en stor granittblokk, og brukte dager og måneder på å forme den. Steinen skulle bli gravstøtte på Petters egen grav. Og gravstøtten ble ferdig. Den er en meter høy, smal og velformet. Men den kom aldri til kirkegården. Så du kan fortsatt finne den på Tjernsbråtan.

### Grunnmurer og gråsteinsmurere

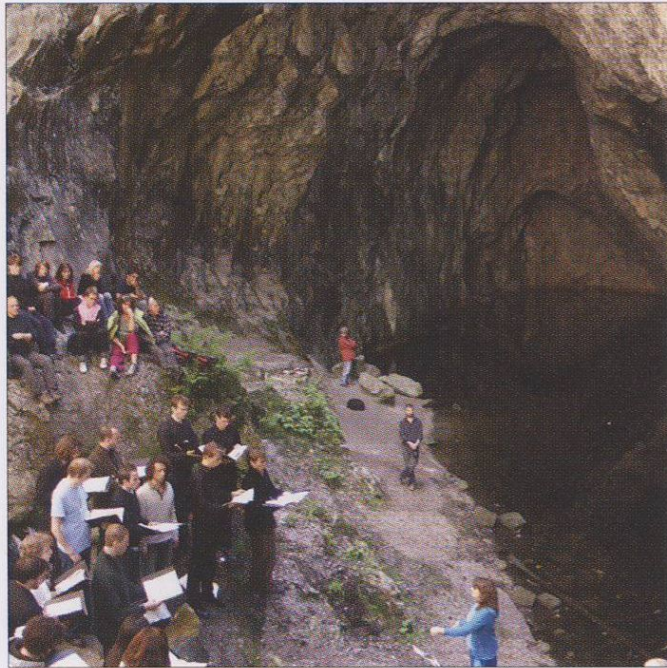
Familien på Tjernsbråtan satte også andre spor i stein. Petters gravstein ligger på toppen av en gammel grunnmur. Den er restene av bolighuset på Tjernsbråtan. Det var Petters far, Olle, som satte den opp. Både far og sønn var dyktige gråsteinsmurere, og bygget blant annet grunn-



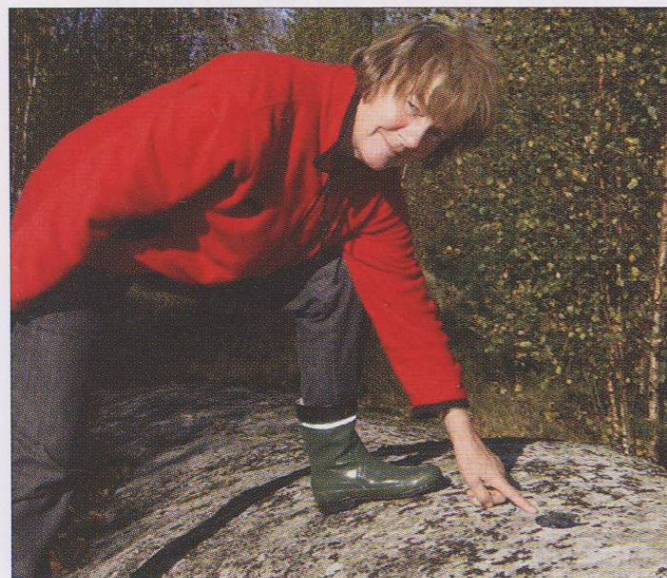
*Ruinen ved Bergerbanen var en gang husmannsplassen på Fagerås.*



*Demningsmuren ved Engsdammen.*



*Konsert i Sprogruven.*



*Skålgropene ved Grøstad er den enkleste formen for helleristninger*

muren til Gjøfjell kapell (nå kirke).

Gråsteinsmuring var lenge en viktig profesjon på Nesodden, for bygda vår er bratt, så både gårdstun, landsteder og etter hvert sommerhustomter måtte planeres. De store, flotte gråsteinsmurene finner vi særlig langs kysten.

Litt mer tilbaketrukket – inne i skogen – ligger de gamle, beskjedne grunnmurene. De er spor i stein fra husmennesenes århundre – 1800-tallet – den gang nesoddingene flyttet til skogs. Folketallet økte, og det var ikke plass til alle på gårdene, så mange måtte rydde seg en liten husmannsplass ute i skogen. En slik plass finner vi rett nord for Bergerbanen. Der ligger grunnmuren fra Fagerås, som var en husmannsplass under Vestre Skoklefall midt på 1800-tallet. For 150 år siden var det Halvor Andersen og Anne Hansdatter som var husmannsfolk her. Grunnmuren viser oss at de levde trangt. Husmannsstua deres besto av to små rom på til sammen 30 m<sup>2</sup>. Her bodde de



med fem barn – og kanskje også et par kuer.

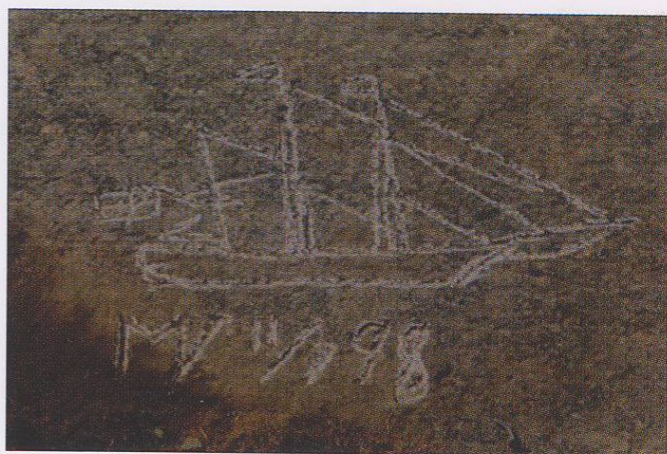
Husmannstiden tok slutt for hundre år siden. De små, grå stuene ble fraflyttet og glemte.

Men grunnmurene ligger der fortsatt – og kanskje en tramstein, noen syrinbusker og rester av frukthagen, som et minne fra den tiden da annenhver nesodding var husmann. Nesodden Historielag har merket tjue av disse gamle plassene. Du kan lese om dette på Historielagets nettsider.

## Ismurene

Husmannstiden ebbet ut fordi den unge generasjonen fikk mulighet til å velge andre og friere yrker. Sporene fra tiden som nå fulgte, er mer ruvende enn grunnmuren på en husmannsplass. For nå begynte en periode med is- og steinindustri på Nesodden, og fra denne tiden finner vi både gråsteinsmurer, gruveganger og enorme steinbrudd.

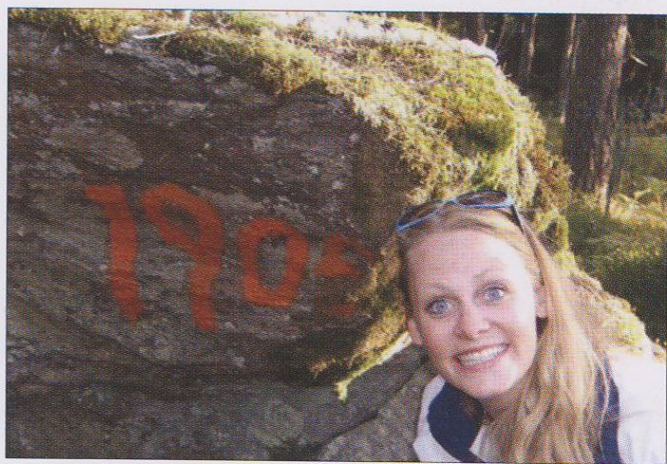
En av gråsteinsmurene ligger sør for Svestad brygge. Den er imponerende – nesten ti meter



*Seilskuten ved Berger.*



*Kronen i Berget (forsterket digitalt).*



*Hvem malte 1905 på steinen?*

høy og femti meter lang. Det var Carl Svestad og grosserer Axel Wiborg som demmet opp bekken fra Svestadtjern og anla Engsdammen her nede i perioden 1860–1890.

Engsdammen er ett av mange spor etter isepoken, som satte inn for alvor rundt 1870. I de femti årene som fulgte, ble mange titalls myrer, tjern og åkerlapper utstyrt med demningsmurer, og omgjort til isdammer. I 1890 hadde Nesodden hele 29 ishust ved 11 isanlegg som ga arbeid til 209 mann og 66 barn. Selv om isepoken varte i bare femti

år, vil nok sporene etter den – demningsmurer og ishustomter – fortsatt prege landskapet på Nesodden i mange hundre år etter vår tid.

### Gruver og steinbrudd

Også steinindustrien satte varige spor i landskapet på Nesodden. De store dagbruddene ved Nordstrand og Spro ga penger



*Kirkegårdsmur rundt Nesodden kirke. Kan hende var menigheten på Nesodden så misfornøyd med kirkeeieren at de selv valgte å bekoste et steingjerde rundt kirkegården?*

den gang, men er stygge å se på i dag. Noe mer beskjedent er bruddet som ligger midt i turstien vest for Svestadtoppen. Herfra hentet A/S Svestad Granit Co helt frem til 1929 den kjente Svestadgranitten, som blant annet finnes i Sandefjord rådhus og flere fasader i Oslo. Steinblokker på flere hundre kilo ble den gang fraktet med hestekraft ned til Svestadbakken og videre til lektere som ventet på fjorden.

Mer eksotisk er nok gruvegangen på Spro, som ble sprengt ut på 1880-tallet. Her produserte man feltspat til porselensproduksjon frem mot 1920. Det er to store feltspatårer som møtes nettopp her på Nordre Spro. Den ene kommer fra Fjellstrandområdet og den andre sørfra. Omtrent 700 tonn stein ble brutt hvert år, og resultatet er en stor grotte inne i berget. I vår tid er Sprogruven et spennende turmål, med tunnel og spor etter jernbane.

Det finnes også en mindre gruve – ved Høybråtan. Denne var i drift helt til midten av

1900-tallet. Der brøt man tannspat – en særlig fin type feltspat, som ble solgt til Japan og brukt til kunstige tenner.

## Korn og salt

Men også fra enda eldre tid finnes det spor i stein etter industri og næring. Da Paul Hansen Røer bestemte seg for å starte møllebruk i Kirkevika midt på 1700-tallet, trengte han vann til mølla. Først sprengte han nytt løp til Røerbekken ved Kontra, slik at den rant ned i Kirkevika. Deretter bygget han en stor reguleringsdam oppe i skogen. Dette er 250 år siden, men demningen ligger der fortsatt – to solide steinmurer ved skiløypa nedenfor Ravensborgtjernet.

Det var kvern også på noen av de andre gårdene. I bekkedalen øst for slalåmbakken ved Flaskebekk er det god vannføring, og her lå gårdskverna på Berger. Kornlassene ble kjørt fra Berger til Møllebakken og derfra ned i Kvernhusdalen. Dette er over to hundre år siden, og det er ingen spor etter kverna lenger. Men det

finnes andre spor i stein. For på Berger gård ligger tre av de gamle kvernsteinene.

Også saltindustrien satte spor etter seg. I middelalderen var saltproduksjon en lukrativ gjeskjeft langs fjorden. Det ble bygget saltkjeler der man kokte sjøvann og fremstilte salt. Riktignok tok saltet farge fra kjelen og ble ganske brunt. Men det skulle likevel gå mange hundre år før hvitt salt fra utlandet greide å utkonkurrere saltkjelene. Ved Bunnefjorden var det saltkjeler ved Solberg og i Kirkevika. Disse er det ingen spor etter. Men på vestkysten ligger den gamle fiskerplassen Ommen, som fikk navnet sitt etter saltkjelen, og altså opprinnelig het Ovn. Navnet vitner om at det gikk hett for

seg når saltet skulle kokes ut, for kokingen krevde mye ved og stor varme. En oppsprukket fjellvegg nede ved stranda viser oss hvor ovnen må ha stått en gang på 1600-tallet.

## Sporene fra oldtiden

I denne jakten på spor i stein har vi startet litt baklengs, med de siste tusen årene. Men stein varer lenge, og det finnes også spor i stein helt tilbake til oldtiden. De første steinaldermenneskene som kom til Nesodden, var jegere og fiskere. De slo seg ned ved kysten, og en av boplassene lå ved Granholtkrysset. Den gang sto vannet 60 meter høyere enn i dag, så Granholt lå i strandkanten, og Nesodden var to øyer i fjorden. I veiskjæringen ved Granholt er det funnet enkle redskaper i stein.

## Signalhytta

I Sopelimen for 2006 fortalte vi historien om den optiske telegraf. Under Napoleonskrigen sto det signalmaster både på Nesoddtangen, Ildjernet, Omsåsen og Spro. Mastene var i tre, og alle spor av dem er borte. Men det ble også bygget signalhytter, og en av disse finnes det fortsatt spor av. På toppen av Omsåsen ligger grunnmuren som ble anlagt for 200 år siden.

## Naturens spor i stein

Noen av de fineste sporene er ikke laget av mennesker, men av naturen selv. I en bratt skråning ovenfor Jaerbanen ligger en diger jettegryte. Hit opp har Jaer skole sin årlige utflukt for å oppleve utsikten fra Vardeåsen og beundre jettegryta, som er nesten en meter i diameter. Jettegryta er vannets spor i stein – her har store krefter fått stein og grus til å rotere en gang for mange tusen år siden. Det finnes flere slike gryter på nesoddlandet, blant annet ved Gjøfjell, og ved Garderengen og Askautrud i nordre Frogn.

Også på de eldste gårdene er det funnet steinredskaper, særlig økser. En av dem er en buttnakket øks, som ble funnet på gården Sørby. Man tror at den er 6000 år gammel. På denne tida gjorde steinalderkulturen et stort framskritt: man fant nemlig på å bore hull i øksa til feste for skaftet. Slike skafthulløkser er det funnet flere av på Nesodden, blant annet på Krange, Dalbo og Fundingrud.

Det er faktisk også funnet helleristninger etter de første nesoddingene. De er av den enkleste formen – såkalte skålgroper. Vi kan se dem på to åkerholmer nord på

Grøstadjordet, og man mener at de er om lag 3000 år gamle.

Det spekuleres mye over hva skålgropene egentlig ble brukt til. Men mange mener at de ble laget for religiøse seremonier – der de kanskje ble fylt med fett eller blod fra slaktede dyr?

## Myter og mystiske spor i stein

De fleste av menneskenes spor i stein er nok resultatet av liv og arbeid. Men også en og annen kunstnersjel har etterlatt sine drømmer – i form av inskripsjoner i berget.

## Seilskuten ved Berger

Ved tunet på Berger gård har noen risset inn en seilskute

i fjellet. Årstallet er 1898, så motivet har nok vært et av skipene til Peter Herman Røer. Han var bonde på To og Berger, men også en betydelig skipsreder, og eide 11 store seilskuter.

### Kronen i berget

En annen inskripsjon i berget finner vi ved den gamle husmannsplassen Labråtan. Den viser en kongekrone, to initialer og en dato som kan være 23-3-78.

På den tiden bodde det mange svenske arbeidsfolk her på Labråtan. De arbeidet i feltspatbruddet på Spro. En av dem var den svenske smeden Johan Andersen, som hadde i oppgave å «kvesse bor til feltspatgrube». Kan det ha vært ham som laget den underlige inskripsjonen mens han lengtet hjem til kongen og fedrelandet i lange kvelder?

### 1905-steinen

Noen år senere forlot Norge unionen med Sverige og ble en selvstendig stat. Årstallet 1905 ble viktig for oss nordmenn,

og det er ikke så underlig om noen ønsket å markere dette. Kanskje var det en entusiastisk nordmann som den gangen fikk idéen til å male årstallet 1905 på en stor stein på toppen av Furukollen i nordre Frogn? 1905-steinen har stått i slik i mange, mange år. Noen har passet på å male opp tallet når fargen blekner. Men når ble det malt første gang?

### En hilsen på kirkegårdsmuren

Nesodden kirke er omgitt av en kirkegårdsmur i gråstein. Også her har våre forgjengere etterlatt sine hilsener. Ta en kikk på muren til venstre for deg rett før du går inn kirkedøren. Der kan du lese: *Opført af menigheden aar 1843.*

Hva ligger bak dette budskapet? Vi vet at det var en rikmann i Frogn, Johan Hallangen, som eide Nesodden kirke på denne tiden. Og historien forteller at Johan brukte svært lite på vedlikehold av kirken. Nesoddens historie bind 2 beskriver dette slik.

«Det var for det meste bryderi å være kirkeeier – stadig mas fra presten og kommunebestyrelsen om vedlikehold og oppussing».

### Spor fra vår egen tid

Det settes ikke lenger så mange spor i stein. Men noen spor er det da satt helt frem mot vår egen tid. Den gang tyskerne okkuperte Norge, bygget de skyttergroper på Saraåsen i Frogn og ved Varden på Nesodden. Disse finner vi fortsatt. Og på Varden ble det dessuten bygget et solid steinhus – som stadig er i bruk og ganske upåvirket av tiden.

Et rykte forteller at det dessuten skal finnes en stor hule under militæranlegget på Varden leir. Den skal ha et areal på nesten tusen kvadratmeter. Det finnes skisser av anlegget, med innganger som etter sigende ble sprengt og stengt av engelske soldater. Det ble også fortalt om en inngang fra sjøsiden, helt nede ved fjorden. I årene siden krigen har mange lett etter disse inngangene – men uten hell.

Mennesket liker å sette spor

etter seg i verden. Så hver ny generasjon av nesoddinger vil komme til å sette nye spor. Men det blir kanskje ikke så ofte spor i stein. For nå bruker vi andre materialer, som tre, betong og metall. Eller film og papir. Dessuten setter vi stadig flere elektroniske spor – med begrenset levetid. Fremtiden vil vise om våre spor lever i hundre år. De gamle sporene i stein har tålt tidens tann, og mange av dem vil kunne stå i tusen år. Kanskje lenge etter at sporene fra vår tid er borte?

### Kilder:

- Sopelimen (Nesodden Historielags årsskrift)
- Historiens spor i Nesoddmarka med nordre Frogn (S.Turtumøygard 2011)
- Stedsnavn i skogen på Nesodden (S.Turtumøygard 1997)
- Nesoddens Historie bind 2 (Chr Hintze Holm)
- Nesodden Herred (Hj Berner 1924)
- Bidrag fra Gunhild Skatteboe og Harald Lorentzen

# Lege – eller ikke lege ?

Av Åste Eggen og Tore Granerud

Den lokale kveldslegevakten i kommunen vår ble lagt ned for en del år siden. Siden har spørsmålet til stadighet vært diskutert – i media, blant politikere og i befolkningen. Senest har det vært brukt som et moment i forbindelse med stemmevalg i år. Av kommunens arkiver framgår at for ca. 90 år siden ble legedekningen på Nesodden også diskutert !

I sak 17 den 24.4.1918 ber dr. Johnsen i Drøbak om anskaffelse av den nødvendige havre til hans hest under reiser i sykebesøk på Nesodden. Hvis havre ikke kan skaffes, må han slutte med å reise på Nesodden. Beslutning: 250 kg havre til hesten kjøpes inn.

I sak 19 den 29.08 s.å. framgår det at dr. Johnsen er blitt moderne – han ber om at H.S. (herredsstyret) utvikler at han tilstås 150–200 kg (!) bensin til drift av hans bil. H.S. henstiller til Statens Folkehelse om å søke dispensasjon, da bygda ellers blir uten lege.

I sak 19 den 30.07 1919 diskuterer H.S. legedekningen i kommunen og kommer fram til flg. uttalelse som sendes daværende Sosialdepartement:

*Utskrift av herredsstyreprotokoll av*

*30. juli 1919 – sak nr. 19:*

*Herredstyret besluttete at uttale:*

*Distriktslegeordningen er av stor interesse for Nesodden, idet ingen læge er bosat i herredet og nærmeste sted, hvorfra lægehjelp kan skaffes er Drøbak, der ligger 15–30 km fra distriktet.*

*Ved hentning av læge maa benyttes almindelig landskyds eller motorvogn; thi rutebaatene paa Drøbak anløper kun bygdens ene side, og vintertid utføres ruten, saa legen vanskelig kan komme til og fra paa dagen. I nødstilfælde kan man saaledes resikere aldeles ingen læge at faa.*

*I henh. til den av departementet i 1914 vedtagne plan for inndeling av nye lægedistrikter skal Nesodden ha læge sammen med Oppegaard.*

*Denne ordning passer ikke.*



*Oppegaard er nu skilt ut fra Nesodden i kommunal henseende og blit sit eget herred, netop av hensyn til de 2 bygders gjensidige beliggenhet.*

*Oppegaard har dessuten allerede en privat praktiserende læge ved Kullebund, like som det med sine gode kommunikationer kan erholde hurtig lægehjelp saavel fra Kristiania som fra nabodistrikterne.*

*Skal man ha læge sammen med Oppegaard maa lægen være bosat paa Nesodden.*

*Ved siste folketælling hadde Nesodden 2243 indvaanere, hvilket tal i sommermaanederne økes med flere tusen. Utgifterne til læge for Kredssykekassen utgjorde for Nesodden i 1918 – Kr. 11363,00.*

*Hertil kommer alle private som søker læge, hvilke utgifter er ganske betraktlige, da et sykebesøk for expl. fra Drøbak – koster vedkommende 30–50 Kr.*

*Man tillater sig derfor at foreslaa, at Nesodden blir eget lægedistrikt. Subsidiert at Nesodden og Frogn slaaes sammen, med lægen boende i delet mellem Frogn – og Nesodden.*

\* \* \*

Antagelig ført i pennen av Thorleif Røer ut fra skriftbildet.

I sak 9 i møte 08.03 1920 meddeles at departementet i sitt budsjettforslag har foreslått at Nesodden blir eget legedistrikt, med egen distriktslege.

Dermed gjensto det å skaffe den nye legen et bosted – ordføreren hadde ansvaret – men det skulle by på en del problemer.

I alt 10 ganger i løpet av årene 1920, 1922, 1923, 1924 og 1925 var spørsmålet om hvor legen skulle holde hus oppe til behandling i herredsstyret. Og på grunn av «de stedlige forhold» var det vanskelig å få lege til å gå inn i en distriktslegestilling.

Enden på visa ble at Sosialdepartementet i mai 1925 spør om distriktslegestillingen i kommunen kan kuttes ut! H.S. beslutter å anbefale opprettholdelse av stillingen, men forutsetter at legen selv skaffer seg bolig, og at kommunen fritas for byggeplikt. Hvis departementet ikke kan gå med på dette, anbefaler H.S. distriktslegestillingen opphevet, da man i så fall «vil søke å ordne seg med privat lege».

# Et dåpsbarn med berømte faddere

*Av Harald Lorentzen*

I 1817 ble det i Bergen født en gutt som ved dåpen fikk navnet Johan Randulf Bull. Han var nummer syv i en søskenflokk på 10. Johan Randulf Bull vokste opp og ble i 1848 gift med Antonette Wilhelmine Christiane Stoltenberg. Det er på dette stadiet av livet hans at bygda Nesodden kommer inn i bildet.

Ute på øya Nordre Langøy, som lå under gården Skoklefall, begynte den første spire til en sementproduksjon her i landet, året var 1838 og mannen som satset het Aubert.



*Johan Randulf Bull.*

Hans fabrikkbygning var på hele 250 kvadratmeter og han hadde stall for seks hester, de skulle dra møllesteinen som knuste kalksteinene. Vi vet ikke så mye om denne første fabrikk.

I 1841 kom en ny industrigründer ut til Nordre Langøy. Han het Hans Konow, og han var også født i Bergen. Tittelen hans var på dette tidspunktet «Kandidat».

Nå ble det fart i industrien. Han fant sitt råmateriale, brent kalkstein på naboøya Malmøya. Forøvrig var det ikke mindre enn 30 kalkbrennerier, særlig på vestsiden av fjorden i Asker og Bærum.

Allerede i den første 5 års-



### *Langøya.*

perioden 1840–1845 var det 25 arbeidere i sving der ute, og syv hus ble bygget. Produksjonen måltes i tønner, og den var 1469 tønner i snitt de fem første årene.

Hit ut kom den før nevnte Johan Randulf Bull med sin hustru som Konows «fullmektige» og sjef for sementfabrikken. Han og Antonette skulle i årene som fulgte få syv barn.

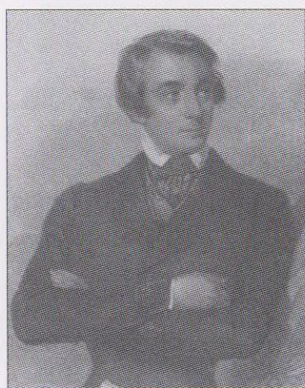
Den 14. juni 1849 fødte Antonette et guttebarn ute på Nordre Langøy. Siden øya tilhørte Nesodden kommune, var det selvk klart at barnet måtte døpes i Nesodden kirke. Johan Randulf Bull hadde en stor og

ikke minst viktig familie. Da man skulle velge faddere til barnet falt valget på Statsråd Søren Anton Vilhelm Sørensen og Baldur Fritjof Nansen, den førstnevnte var statsråden som foreslo fjerning av den såkalte Jødeparagrafen, mens den sistnevnte ble far til polarforskeren Frithjof Nansen. Alle var i slekt, Baldur Fritjof Nansen var nevø til statsråden.

Den tredje av fadderne var Ole Bornemann Bull. Han var bror til Johan Randulf Bull og vår store verdenskjente fiolinist, den gang 39 år gammel.

Dåpen fant sted i Nesodden kirke 19. august 1849. Det store

spørsmålet er om disse faddere virkelig var til stede i kirken vår den augustsøndagen i 1849. Svaret er trolig ja.



Ole Bull.

Ole Bull hadde kommet til Christiania 12. august 1849, han skulle i audiens til enkedronning Desideria på slottet 23. august.

Det er nok trolig at sokneprest Honoratus Lyng var riktig stolt der han sto på kirketrappen utenfor Nesodden kirke denne søndagen 19. august og tok imot sine prominente gjester. Kanskje hadde også Ole Bull med seg sin fiolin, og man har lov til å forestille seg at han spilte for sitt fadderbarn. Gutten som ble døpt, fikk navnet Christian Sørensen Bull. Han var den eldste av syv søsken, men ingen av de andre hadde «onkel» Ole Bull som fadder ved dåpen.

Johan Randulf Bull var fullmektig på Nordre Langøy et par års tid etter denne barnedåpen. Da kjøpte han gården Vestre Skoklefall på Nesodden som han drev fra

1851 til 1858. Da flyttet Johan Randulf Bull inn til Christiania. Han ble ingen gammel mann og døde bare 56 år gammel i 1873.

Sementfabrikken hvor han hadde vært fullmektig gikk det tilbake med, muligens var det dette Bull så da han kjøpte Vestre Skoklefall for 2200 spesidaler i 1851.

Arbeidstokken på fabrikken sank til seks- syv arbeidere i perioden 1850–1860, og produksjonen sank til omkring 8–900 tønner sement.

Konow sendte inn prøver av sementen sin til verdensutstillingen i Paris i 1855 og her uttalte man:

*Norge opviser lerblanede kalkstener, som gir cement av god kvalitet. De fabrikker hvori disse tilvirkes have fordelene af håndkraft til billig penge og af beliggenhet nær sjøen, hvilket tillater dem at utføre sine produkter.*

Sementfabrikken lå på nordvestsiden av Nordre Langøy, og mange år senere kunne man finne rester av det man tror var grunnmur og utskipningskai. Noen kvernsteiner ble også funnet.

Konow hadde flere fullmektiger etter Bull, en av dem som bodde

her både i 1865 og 1875 var Carl Peter Christophersen som var født på Sørby, men som i en rekke år bodde på Nordre Langøy.

Nå kom det sommergjester i de husene som fabrikken hadde bygget ute på Nordre Langøy.

Vi vet at det i 1875 var 7 hus på Nordre Langøy, men bare i ett av dem bodde det fastboende folk.

Vi vender tilbake til dåpsbarnet Christian Sørensen Bull. Som flere av sine brødre ble han sjømann, og avanserte til skipsfører. Han ble gift med Catharina og sammen fikk de tre barn. Gutten med de berømte faddere, gutten som ble døpt i vår lille vakre gamle kirke,

gutten som vandret omkring på gårdstunet på Vestre Skoklefall på Nesodden på 1850 tallet, ble 62 før han døde i Christiania i 1911.

### **Kilder:**

Digitalarkivet : Ministerialbok Nesodden  
1848-186 – Fødte og døpte 1849.

Digitalarkiver: Folketelling 1865-1875-1900

Digitalarkivet: Skanna Skiftemaeriale

Wikipedia

Kunstmuseene i Bergen Avd. Permanenten.

Vestlandske Kunstindustri v/ Trond  
Indahl.

Harald Herresthal 3. bind biografi om Ole  
Bull side 58

Nesodden herred – Hj. Berner 1924 –nytt  
opplag 1990.



*Vestre Skoklefall gård, ca. 1890.*

# På Nesodden – og i verden

*Av Åste Eggen*

I en høyloftet, luftig stue på nordre Nesodden sitter et ektepar som ved sitt virke gjennom et langt liv har hatt betydning for lokalsamfunnet i hjembygda og storsamfunnet ute i verden.



**A**rnfinn Sørensen, født i 1924 i Hammerfest, kom flyttende til Flaskebekk på Nesodden i 1937 med foreldre og hele 7 søsken. Familien møtte et helt annet og sikkert enklere Nesodden enn slik kommunen framstår i dag. Bussene til Tangenbrygga gikk én gang i timen, og Nesoddbåtene

kjørte langs Nesoddlandet helt ut til Digerud. Befolkningen var ca. 3000 – men økte til bortimot 20000 i sommersesongen pga. sommergjestene fra Oslo.

Skolegangen fortsatte på Berger skole i 6. klasse, under en ganske så streng, men dyktig lærer Velde. Idrett var fint å drive med – 60



m var favorittløpedistansen – og om vinteren var hoppbakken rett i nærheten – anlagt i nåværende Brattbakken (slalåmbakken ved Flaskebekktjernet) – sammen med legendariske Helge Hansen. Bridge ble spilt i det såkalte «Kafèhuset» i Gml. Skoklefaldvei.

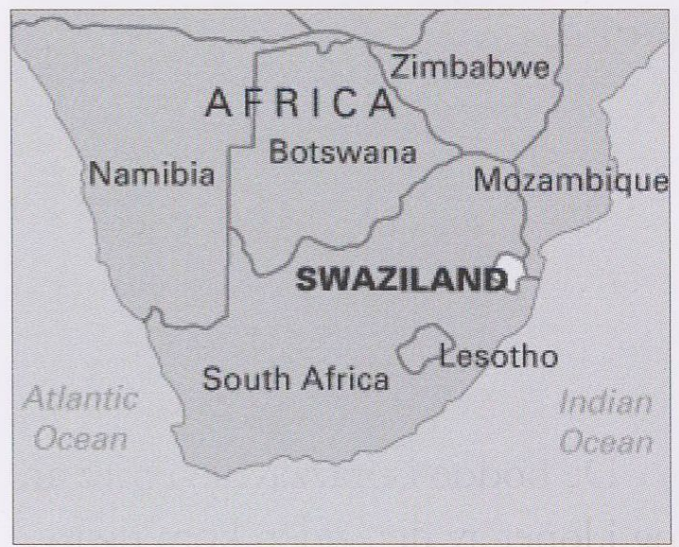
Familiens bolig lå slik til at

det under siste krig gikk an å observere hva som skjedde på Fornebu. Han husker at det mot slutten av krigen sto ett stort og to små fly der, de ble på folkemunne kalt «Fornebuenka og tvillingene». Forøvrig havnet en britisk bombe i skogen mellom Flaskebekk og Skoklefall, den måtte naturligvis besiktiges.

Utdannelse etter folkeskolen krevet reise til Oslo på den tiden, og Kristelig Gymnasium tok imot unge Arnfinn. Han var interessert i språk, og på realskolen ble det interessant å lære tysk. Det ble engelsklinje på gymnasnivå – med engelsk og fransk. Tiden på KG betydde mye, og Arnfinn mener at interessen for å delta i styre og stell kanskje skyldes at han ble valgt til nestformann i Oslo Kristelig Skolelag?

Etter artium ble videre språkstudier, bl.a. i Bantuspråk ved School of Oriental and African Studies, London University, gjennomført, og sammen med embetseksamen i teologi sto han godt rustet til å gå ut i arbeidslivet, mange steder i verden.

Lillian ble født i Swaziland i Afrika i 1925 som datter av et norsk misjonærpar. Familien flyttet tilbake til Norge i 1937, og hun var ferdig med utdanning både som jordmor og sykepleier i 1950. Dessuten behersker hun flere språk, særlig fransk og engelsk !



I 1945 møttes Arnfinn og Lillian – og Arnfinn forteller med glede at han tenkte «henne vil jeg ha» da han så henne første gang. De bestemte seg for at franskstudier i Paris ville være en god bagasje i den framtiden

de planla sammen og flyttet til storbyen i 1950. «Men, vi hadde hver vår hybel», presiserer Lillian og smiler.

Så ble de gift i 1952, og i 1953 dro de ut i verden igjen. Turen gikk til Brazzaville i Kongo, hvor



*I 1953 gikk ferden til Kongo.*



Arnfinn, ansatt i Det Norske Misjonsforbund, ble lønnet av den franske stat som skolesjef for skoler som ble drevet av et svensk og et norsk misjonsselskap. Det innebar mye arbeid og mye reising.

De bodde i Brazzaville i 3 ½ år, og i løpet av den tiden kom de to eldste sønnene til verden. Lillian organiserte en kvinnegruppe som bl.a. holdt på med håndarbeide. Hun forteller at de innfødte kvinnene ikke helt kunne skjønne hvorfor syingens kunst var grei å lære, hun kunne jo bare bruke symaskinen sin og sy for dem.

I august 1957 var familien tilbake i Norge – Arnfinn hadde fått jobb som lektor ved KG, senere ble det inspektørjobb ved samme skole fram til 1975.

Interessen for internasjonalt arbeid hadde vært til stede hele tiden, og i perioden 1961 – 66 var han styremedlem i Nasjonalkomitèen for Internasjonalt Ungdomsarbeid (NIU) og World Assembly of Youth, Norway (med 3 år som leder). Oppgaven medførte

deltakelse i møter og kongresser i Europa og USA. Med bakgrunn i dette var han medlem av Statens Ungdomsråd i årene 1965 – 67.

Interessene gikk i retning av internasjonale oppgaver, men også politikk her hjemme kunne være interessant. Så da han i august 1967 ble forespurt om å være personlig rådgiver for statsråden i den gang Kirke- og undervisningsdepartementet, ble svaret ja. Siden ble oppgaven større – Arnfinn ble statssekretær i samme departement høsten 1969 – mars 1971. Han uttaler seg ellers forsiktig, men legger ikke skjul på at man i en slik jobb treffer en del mennesker som «gjerne vil markere seg og bli kjent».

I tiden som statssekretær ble privatskoleloven vedtatt – og det er han svært fornøyd med. Med sin internasjonale bakgrunn ble han imidlertid skuffet i 1972 – da Norge ikke kom med i EU.

Hjemkommunen ba også om sitt. Blant oppgavene han tok på seg her var å representere Kristelig folkeparti i kommunestyret i perioden 1962–63 og

1974–79. Undervisningsfeltet var naturlig nok interessant, og han satt i skolestyret i perioden 1964–75, som formann i tiden 1968–69.

I perioden 1975 – 80 var han styremedlem i båtselskapet, og ellers leder eller medlem i en rekke andre kommunale utvalg.

Fra Nesodden kommunestyre til Akershus fylkesting ble veien ikke lang. Han var medlem der i perioden 1976–1983, i Fylkesskolestyret, hvor han var leder 1980–1983. I hele perioden satt han også som leder i byggekomiteen for Nesodden videregående skole. Han presiserer at han overtalte «de ansvarlige» til ikke å bygge skolen med flatt tak – det snør i Norge !

Fram til 1975 var han fortsatt tilsatt ved KG som lektor i språk og lot seg ikke skremme av elevenes noe oppfinnsomme ideer – som den gangen han fant en død mus på kateteret. Han tok den i halen, vurderte den høyt til atskillig mindre farlig enn slanger og krypdyr i den afrikanske jungel og måtte skuffe elevene sine, som lurte på om han ikke kunne bli «bittelite grann sinna en gang?»

Internasjonalt arbeide lokket igjen, og i 1975 ble han utnevnt til underdirektør i NORAD, med et vikariat som avdelingsdirektør i 2 år fra 1980. Og så gikk ferden ut igjen – denne gangen som stedlig representant for NORAD til Zambia. Lillian ble med og måtte som diplomatfruer flest stå for mottakelser i hjemmet. Og at land kan ha ulike skikker var hun selvfølgelig kjent med, men at hun som vertinne måtte ha hedersgjesten på sin høyre side, var likevel uventet.

Ekteparet smiler når Arnfinn forteller om da Zambias president Kaunda var på statsbesøk i Norge. Arnfinn var sjef for ambassaden i Lusaka og ble kalt hjem til en slik høytidelig anledning. Kong Olav inviterte til slottsmiddag, og den zambiske nasjonalsangen skulle avspilles. Presidenten hadde oppfattet at herr Sørensen var kjent med hans språk, og forlangte at nordmannen skulle synge med. Så det gjorde han – nok til den norske monarkens overraskelse - !

Etter en periode som avdelingsdirektør i NORAD

gikk turen som stedlig representant i 1990 til Østen – til Sri Lanka for en periode på tre år.

Opplevelsene under oppholdene ute var stort sett bare av hyggelig art. Men noen ubehagelige erindringer har ekteparet: I Kongo måtte Arnfinn hente fram børsa han hadde liggende i bilen da han ble truet med kniv, i Zambia opplevde han steinkasting mot bilen og i Sri Lanka sprengte en selvmordsbomber seg.

Det ble en overgang å komme hjem, men i dag har ekteparet det fredelig og rolig. Familien består av 4 barn og 10 barnebarn. Huset er fylt av bøker og ikke minst gjenstander fra de ulike ferdene utenlands. Å være født på 1920-tallet hindrer slett ikke at man følger med i teknikken – Arnfinn viser fram siste modell av Iphone, og når man er tilknyttet internett, er Twitter et fint kommunikasjonsmiddel. Nettbank? Ja, selvfølgelig.

Men oppfatninger om dagens Nesodden har de to:

- Bro til Oslo? Nei takk!
- Veien gjennom Tangenåsen kunne da vært jobbet raskere med –
- Og når skal Nesoddenbeboere lære seg køkultur på brygga ????

Og at Afrika slett ikke har sluppet taket, viser følgende episode:

For en tid tilbake kom Arnfinn på postkontoret, hvor betjeningen hadde problemer med å forstå en afrikaner som snakket fransk. Det ble jo ikke noe problem. Mannen viste seg å komme fra Kongo, og ble svært overrasket over å finne en person på Nesodden som snakket hans språk: Lingala, som Arnfinn hadde studert i London!

På spørsmålet om hva Arnfinn vil trekke fram som det aller mest positive og viktigste fra sitt lange liv i samfunnets tjeneste svarer han klart og greit:

«Samarbeidet og samspillet med elevene mine på KG!» – og legger til at han setter stor pris på å bli invitert til å delta i elevenes jubiléer, det siste et 50-års jubileum 3. september i år!

# Bjønsteinen

*Av Christian Sonefeldt*

**E**n fortelling basert på et sagn fra Nesodden.

En høstmorgen for mange hundre år siden skulle folket på Nesodden reise til kirke. De gamle kirkeveiene som fortsatt ligger der vitner om mange strabasiose ferder. Det fantes bjørn og ulv i bygden i de dager, og røvere fant tilhold her ute fordi bygden lå noe utilgjengelig til. Kirkene var den gang et sentralt møtested der folk fikk treffe hverandre og høre nytt. Offentlige anliggender ble kunngjort, man stiftet nye bekjenskaper og praten gikk. Dessuten fikk man høre Guds Ord.

Innpå midtbygden vest for Røer hadde en ung mann slått seg ned med kone og barn og drev sitt lille gårdsbruk. De ville ri til kirke for å døpe den lille, men hustruen syntes barnet var for lite til en slik ferd. Skikk og bruk var det imidlertid mange steder at småbarna ble med så

tidlig, så mannen fikk sin vilje tilslutt. Da de var kommet over skogryggen nådde de hovedbygden. Der måtte de passere en stor stein som et troll engang hadde kastet mot en plass der folk tidligere hadde ofret og blotet, fordi folket ville bygge en liten kirke der i stedet. Til alt hell hadde steinen ikke truffet, men trillet over Røerbekken og litt opp i lia. Da kirkegjengerne nå i grålysningen nærmet seg steinen, ble hesten etter hvert urolig.

Det er lite hyggelig å passere en slik stein før solen har stått opp. Alle visste jo at ved fullmåne ble steinen hevet på tolv søyler av måneskinn mens trollene spiste og drakk og danset under den. Skogen var urgammel og mektig dengangen, selv her ute. Når man betraktet trærne i skinnet fra fakkelen kunne man ikke unngå å oppdage at det man trodde var trær, var ikke annet enn troll med stikkende øyne. Under det grønne granbaret og



*Bjørnen er som regel et fredelig dyr som lever av planter og bær og går i hi om vinteren.*

de nakne eikegrenene strakte trollene klørne for å rive til seg folk som passerte. For de gamle som dro til kirke var det ikke så farlig, men den unge mannen hadde hørt at trollene var særlig ute etter barn. Han syntes hustruen holdt barnet lovlig løst. Det var ingen sak for trollene med de lange klørne å snappe barnet fra henne, tenkte han. Han våget ikke å nevne dette for sin unge hustru. Bare å nevne det onde ved navn kunne løse ut

kraften. Han kom til å tenke på et annet fattig par med et barn som også hadde vært på flukt i Palestina for flere hundre år siden fordi kongen i det landet sto barnet etter livet. Han begynte derfor å stemme i en salme: «Folkefrelsar til oss kom, fødd av møy i armodsdøm...» Tonene lød mildt og rolig gjennom skogsmørket, så selv hesten roet seg. Det var som trollene for et øyeblikk forsvant. Man så ikke lenger de stikkende øynene, og

de stygge klørne trakk de til seg og gjemte dem godt under tungt granbar. Da det tredje verset klang, kunne ingen se annet enn snille gamle grantrær. Det var allerede grålysning. Om en stund ville solen stå opp.

**B**jørnen er som regel et fredelig dyr som lever av planter og bær og går i hi om vinteren. Om den skremmes opp skifter den gjerne hi, for kroppstemperaturen holder seg normal selv om vinteren. Et eller annet har sannsynligvis skremt opp en bjørn som krysset veien foran dem. Mannen ville forsøke å lokke den bort og sendte hesten med hustru og barn motsatt vei, selv løp han etter bjørnen. Men han snublet og mistet i fallet kniven, men greide å beholde spydet. Bjørnen kom mot ham og han hadde ikke annet å gjøre enn å løpe mot trollsteinen og forsøke å komme

seg opp på den. Bjørnen snuste rundt mens mannen sto oppreist med spydet mot den om den skulle angripe. Stille ba han sitt Fadervår mens solen rant. Bjørnen ble etter hvert lei og forsvant inn i skogen. Mannen ble sittende på steinen til solen var over horisonten. Da kløv han ned og løp det han kunne mot kirken. På en bakketopp kunne han se alle folkene som kom fra alle kanter til gudstjeneste. Men hvor var hesten med konen og barnet? At de stille og rolig hadde tatt en annen vei og for lengst var ved kirken kunne jo ikke han vite. Da han fant dem igjen, ble han så takknemlig at han falt på sine knær foran kirken og takket Gud.

Steinen ble etter hvert hetende Bjønnsteinen på folkemunne. Men i dag danser det aldri troll i måneskinn under den lenger.

*Fritt etter Selma Lagerlöf*

## Oversikt over styret i Nesodden historielag 2010:

Leder	Åste Eggen
Nestleder	Gunhild Skatteboe
Kasserer	Arne Isachsen
Styremedlemmer	Stein Turtumøygard Pål Moe

«Sopelim»-utvalget takker bidragsyterne til årets utgave. Allerede nå tas imot med takk bidrag eller forslag til innhold i nye artikler for 2012 !

Styret ønsker også å takke givere av nye gaver til Fundingrudhuset, samt dem som villig har stilt opp slik at Nesodden kirke og Fundingrudhuset har kunnet være åpne for omvisning siste sesong !



# Ny logo

Historielagets sopelime logo framstår nå i ny og litt annerledes utgave. Sopelimen er bundet av Leiv Bjerve etter den opprinnelige tegningen til Bjørg Omholt.

Det er brukt tæger til å binde den sammen med – knutene på framsiden viser framgangsmåten. Dessuten er bindingstægene bøyd som hempe på toppen, slik at limen enkelt kan henges opp.



[www.nesodden.historielag.org](http://www.nesodden.historielag.org)